

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

2005 metai

1

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

2005

1

VILNIUS 2006

LITAUISCHES INSTITUT FÜR GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

2005

1

VILNIUS 2006

UDK 947.45
Li 237

Redakcinė kolegija:

Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS

Vytauto Didžiojo universitetas

Alfonsas EIDINTAS

Vilniaus universitetas

Zigmantas KIAUPA (pirmininkas)

Lietuvos istorijos institutas

Česlovas LAURINAVIČIUS

Lietuvos istorijos institutas

Ingė LUKŠAITĖ

Lietuvos istorijos institutas

Bronius MAKASKAS

Lenkijos MA Istorijos institutas

Jolita MULEVIČIŪTĖ

Kultūros, filosofijos ir meno institutas

Edmundas RIMŠA

Lietuvos istorijos institutas

Jolita SARCEVIČIENĖ (sekretorė)

Lietuvos istorijos institutas

Vladas SIRUTAVIČIUS

Lietuvos istorijos institutas

Saulius SUŽIEDĖLIS

Milervilio universitetas

Redakcinės kolegijos adresas:

Kražių g. 5, 01108 Vilnius

<http://www.istorija.lt>

PUBLIKACIJA

DARIUS ANTANAVIČIUS

VILNIAUS VYSKUPO VALERIJONO PROTASEVIČIAUS 1579 M. KOVO 26 D. TESTAMENTAS

Žemiau skelbiamas Vilniaus vyskupo Valerijono Protasevičiaus 1579 m. kovo 26 d. testamentas reikšmingas keliais aspektais. Pirmiausia mums žinomoje dalyko literatūroje ir šaltinių publikacijose apie jį nepavyko aptikti jokių žinių. Antra, išliko pats testamento originalas, puikiai išsilaikęs iki mūsų dienų. Tad teksto skelbimas iš originalo leis išvengti įvairių klaidų ir netikslumų, kurių pasitaiko publikuojant dokumentus iš kopijų. Trečia, įspūdinga paties testamento apimtis, siekianti vieną autorinį lanką (be komentarų).

Šiuos, sakytume, paviršinius skelbiamo teksto privalumus reikšmingai papildo jo dalykinis turiningumas. Pirma, V. Protasevičiaus testamentas, regis, yra iš viso pirmas XVI a. Vilniaus vyskupų testamentas, skelbiamas visas. Jis atvers tyrinėtojams naują informacijos klodą apie šią žymią LDK XVI a. asmenybę, kuri vis dar laukia atskiros monografijos. Taip pat nėra abejonės, kad skelbiamas testamentas taps svarbiu LDK XVI a. antrosios pusės ponijos materialinės kultūros šaltiniu, nes didžiąją testamento dalį sudaro testatoriaus konkretaus turto dovanojimas įvairiems fiziniams ir juridiniams asmenims.

V. Protasevičiaus 1579 m. kovo 26 d. testamento originalas dabar saugomas Krokovoje, Czartoryskių bibliotekoje. Jis įraštas šios bibliotekos rankraščių 307 tomo 319–342 puslapiuose. Negalime prisiimti šio testamento atradimo garbės, nes nuoroda

į jį buvo paskelbta dar XIX a. pabaigoje, publikuojant Czartoryskių bibliotekos rankraščių katalogą¹. Jame, trumpai išvardijant žymesnius 307 tomo dokumentus, be visų kitų dalykų, nurodytas ir V. Protasevičiaus testamentas, tačiau per ištisą šimtmetį ši nuoroda, regis, liko nepastebėta arba ja nepasinaudota. Testamentas iki šiol liko nežinomas galbūt ir dėl to, kad jo nuorašų nėra nei Lietuvos Metrikos, nei Vilniaus katedros kapitulos posėdžių protokolų knygose. Toliau aptarsime patį originalą.

Czartoryskių bibliotekos rankraščių 307 tomas, kaip minėta, trumpai jau aprašytas J. Korzeniowskio, todėl mums telieka pakartoti svarbiausius dalykus. Šiame tome yra 368 puslapiai, į jį įrišti originalai ir nuorašai chronologiškai aprėpia 1358–1586 m., bet dauguma dokumentų yra iš XVI a. V. Protasevičiaus testamentas yra įrištas 319–342 puslapiuose, bet turi ir savo atskirą paginaciją (puslapiai 1–24). Pirmojo puslapio viršuje išliko, matyt, testamento eilės numeris *N 7* toje knygoje, į kurią jis buvo įrištas iki XIX a. pradžios, kai dabartinio tomo medžiaga buvo Tadeuszo Czackio rankraščių kolekcijoje, kurią 1818 m. įsigijo Czartoryskiai. Tai patvirtina J. Korzeniowskio žodžiai, kad XIX a. pabaigoje jo aprašytas tomas buvo ką tik įrištas. Jokių kitų proveniencinių įrašų, kurie paaiškintų, kaip šis testamentas pirmiausia pateko į T. Czackio rankas, nėra.

Testamentas surašytas 31,5 cm aukščio ir 20,5 cm pločio popieriaus lapuose. Pagrindinis tekstas rašytas itin didelėmis raidėmis ryškiu juodu rašalu, kuris amžiams bėgant smarkiai išbluko. Raštas kaligrafiškas. Vandenženklis yra 319–320, 321–322, 327–328, 331–323, 335–336, 337–338, 341–342 puslapiuose. Jo atitikmenų žinoma me E. Laucevičiaus sąvade aptikti nepavyko. Testamentą surašė kažkoks mums nežinomas asmeninis V. Protasevičiaus raštininkas. Testamentą įprasta viešojo notaro formule ir individualiu ženklų patvirtino Baltazaras Krasowskis, V. Protasevičiaus kurijos aktų raštininkas, po vyskupo mirties 1580 m. tapęs katedros kapitulos aktų raštininku.

Su 1579 m. kovo 26 d. testamento skelbimu susijęs ir kitas plačiau aptartinas klausimas, būtent: ar tai vienintelis V. Protasevičiaus sudarytas testamentas, ar jų buvo daugiau? Reikalas tas, kad dalyko literatūroje radome žinių apie dar bent du V. Protasevičiaus testamentus, todėl manome, kad šis faktas irgi turi būti išaiškintas.

Buvus dar vieną V. Protasevičiaus testamentą pirmiausia nurodo Vilniaus vyskupų biografas W. Przyałgowski. Jis teigia, kad V. Protasevičius testamentą sudarė 1579 m. balandžio 10 d.² Nors nuorodų į savo šaltinį W. Przyałgowski nepateikė, iš dokumento turinio perpasakojimo akivaizdu, kad jis turėjo ne kitą V. Protasevičiaus testamentą, o 1579 m. balandžio 27 d. šio Vilniaus vyskupo raštą, kuriuo papildomai aprūpino dar 1575 m. savo paties įsteigtą bendrąbę neturtingiems tuometinės Vilniaus kolegijos

¹ *Catalogus codicum manu scriptorum Musei principum Czartoryski Cracoviensis*, scripsit J. Korzeniowski, t. 1, Cracoviae, 1887–1893, nr 307, p. 59.

² W. P r z y a ł g o w s k i, *Żywoty biskupów wileńskich*, t. 1, Petersburg, 1860, s. 198–199.

mokiniam, vadinamąją Valerijono bursą. Nėra abejonės, kad W. Przywałgowskiis rėmėsi bŭtent ŗiuo dokumentu, tik klaidingai jį datavo ir supainiojo jo rŭŗį. Taigi jokio 1579 m. balandžio 10 d. testamento iš viso nebuvo.

Ŗinia apie dar vieną V. Protasevičiaus testamentą išliko P. Rabikausko paskelbtame 1570 m. Pranciškaus Sunierio praneŗime apie naujai įkurtą Vilniaus jėzuitų kolegiją³. Iš jo matyti, kad 1570 m. rugpjŭčio 21 d. V. Protasevičius asmeniŗkai supaŗzindino Vilniaus jėzuitus su savo testamentu turiniu ir deponavo jį kolegijoje. P. Sunierio informacija laikoma patikima, todėl nėra abejonės, kad jis mums paliko ŗinią apie ankstyviausią V. Protasevičiaus testamentą, kuris buvo sudarytas veikiausiai tais pačiais 1570 m. Kas apie jį ŗinoma? Deja, P. Sunierio informacija yra vienintelis ŗio testamentu egzistavimą liudijantis ŗaltinis, nes kol kas apie jį daugiau neteko aptikti jokių uŗuominŭ. Visai įmanoma, kad sudarant 1579 m. kovo 26 d. testamentą arba net dar anksčiau 1570 m. testamentas paprasčiausiai buvo sunaikintas kaip nebegaliojantis.

Ar 1579 m. kovo 26 d. testamentas laikytinas paskutiniu V. Protasevičiaus testamentu? Kaip ŗinia, Vilniaus vyskupas mirė tik po devyniŭ mėnesiŭ – 1579 m. gruodžio 31 d., todėl per likusį gyventi laiką galėjo dar kartą pakeisti savo paskutinįją valią, juoba kad pačiaime testamente yra aiŗki uŗuomina, kad jis pasilieka tokią galimybę. Vis dėlto vėlesnis V. Protasevičiaus testamentas, sudarytas po 1579 m. kovo 26 d., bent kol kas yra nežinomas, todėl sprendžiant iš ŗiuo metu paaiŗkėjusių faktŭ ŗemiau skelbiamą testamentą reikėtų laikyti paskutiniu juridinę galią turėjusiu ŗio Vilniaus vyskupo testamentu. Jei paaiŗkėtų kokie nors kiti tam prieštaraujantys faktai, ŗią mŭsŭ išvadą reikėtų perŗiūrėti.

Testamento tekstas parengtas iš Czartoryskiŭ bibliotekos 307 rankraŗčių tomo mikrofilmo, saugomo Lenkijos nacionalinėje bibliotekoje Varŗuvoje. Patį originalą, mums praŗant, trumpai apraŗė dr. Grzegorz Chomickis iš Jogailaičių universiteto. Uŗ tai jam dėkojame.

Keletas ŗodŗiŭ dėl publikacijos principŭ. Testamentas skelbiamas pagal įprastas lotyniŗkŭ tekstŭ publikavimo taisykles. Originalas paraŗytas tarsi viena pastraipa, todėl publikuojant aiŗskumo ir patogumo sumetimais tekstą teko skaidyti į daugelį mažesniŭ atkarpŭ. Tai daryta atsiŗvelgiant į ŗodžio *item* vartojimą ir dalykinį turinį. Paaiŗkinimuose pirmiausia komentuojami minimi asmenys, vietovės, Vilniaus miesto pastatai, istoriniai dokumentai, dėmesio verti materialinės ir dvasinės kultŭros objektai.

³ P. R a b i k a u s k a s, Medŗiaga senojo Vilniaus universiteto istorijai [I], *Lietuviŭ katalikŭ mokslo akademijos metraŗtis*, red. A. Liuima, t. 3, Roma, 1967, p. 264–265.

Testamento santrauka lietuvių kalba *

Vardan Šventosios ir Nedaliosios Trejybės, Tėvo ir Sūnaus ir Šventosios Dvasios, amen. Valerijonas, Dievo malone Vilniaus vyskupas. Sudaręs testamentą dėl dažnai kamuojančių sunkių ligų nenorėdamas, kad Dievo malone jam valdyti patikėti medžiaginiai dalykai mirties atveju liktų nesu-tvarkyti.

Visagalio Dievo akivaizdoje nuoširdžiai išpažįstas, kad pasitinkas mirtį laikydamasis to tikrojo katalikų tikėjimo, kurio neklystamai moko Visuotinė Romos Bažnyčia, ir visiškai atmetas visus klai-dingus jo aiškinimus [t. y. reformacinio judėjimo sroves].

Atiduodas savo sielą į Visagalio Dievo rankas ir pavedas ją Jo gailestingumui, Jėzaus Kristaus kančios šlovei, Švč. Mergelės Marijos ir šventųjų globėjų, kankinių Stanislovo ir Vladislavo, taip pat visų dangaus Šventųjų užtarimui. Kūnas turįs būti palaidotas Vilniaus Šv. Stanislovo katedros bažny-čios centre, priešais savo paties funduotą Šv. Kryžiaus altorių, tam specialiai parengtoje kapavietėje, nes gyvas būdamas Visagalio Dievo šlovei ir garbei pagal galimybes noriai daugių statinių ir kitų papuošimų išdabinęs ir pačią bažnyčią, kaip savo sužadėtinę, ir minėtą altorių. Norįs, kad visi Šv. Kryžiaus altoriaus papuošimui jo paties dovanoti daiktai, surašyti atskirame altoriaus inventoriuje, būtų niekieno nejudinami, antraip šios valios sulaužytojas užsitrauksiąs sunkią Visagalio Dievo bausmę.

Patvirtinąs savo ankstesnį [1559 m.] Borodičių valsčiaus, [1554 m.] nupirkto iš Stanislovo Kęs-gailos, dovanojimą kapitulai dėl nuolatinio katedros pamokslininko ir Šv. Kryžiaus altoriaus aprūpinimo su teise pačiai kapitulai skirti tą pamokslininką.

Kadangi įsteigtoji Jėzaus draugijos Vilniaus kolegija pagal testatoriaus galimybes esanti visapu-siškai aprūpinta. Draugijos tėvų ir pačių mokinių teprašas atminti jį savo maldose dabar ir ateityje.

Vilniuje, Pilies gatvėje, tarp kapitulos ir Šv. Marijos Magdalietės prieglaudos namų esančio savo mūrnamo [dabar Pilies g. 8 / Bernardinų g. 1] dalį, fasadu išeinančią į Pilies gatvę, skiriamą katedros Šv. Kryžiaus altoriui išlaikyti, būtent žvakėms, taip pat ir didžiojo varinio sietyno, pakabinto priešais šį altorių, žvakėms parūpinti, taip pat iš dalies išlaikyti katedros pamokslininką, kaip šio altoriaus altaristą.

Kitą to paties mūrnamo dalį, išeinančią į Bernardinų gatvę, visam laikui dovanojąs visų tautybių, bet ypač lietuvių, neturtingų mokinių bendrabučiui, vadinamajai bursai, įkurti. Jei ateityje bendrabutį perkelsiąs į kolegijai artimesnę vietą, vis tiek šį namą ir iš jo gaunamas pajamas visam laikui užrašąs bursoje gyvensiantiems mokiniams išlaikyti.

Po savo mirties iš eilės trijų mėnesių vadinamųjų malonės metų** (*annus gratiae*) pajamas – ir grynais pinigais, ir natūra – skiriamą savo reikmėms ir prašąs savo įpėdinio vyskupo ar laikinojo vyskupystės administratoriaus perduoti jas testamentu vykdytojams. Pastarųjų prašąs, įvykdžius kitus testamentu įpareigojimus, dalį šių pajamų išdalyti labdarai: katedrai jos sugriuvusios mokyklos remon-tui – 100 kapų lietuviškų grašių (toliau – kapų); Vilniaus jėzuitams kolegijos statiniams užbaigti, arba kaip jiems geriau atrodys, – 200 kapų; Vilniaus Švč. Trejybės bažnyčios prieglaudai – 50 kapų; Šv. Marijos Magdalietės bažnyčios prieglaudai – 20 kapų; Dominikonų Šv. Dvasios bažnyčiai – 30 kapų; Bernardinų bažnyčiai jos statiniams užbaigti – 100 kapų. *Annus gratiae* pajamų likučiai turintys būti prijungti prie kitų lėšų kuo geriau įvykdyti testamentu įpareigojimus.

* Skaidymas į pastraipus tiksliai atitinka mūsų parengtą originalą.

** Speciali vyskupų, kanauninkų, prelatų ir kt. teisė savo nuožiūra disponuoti tam tikro laikotarpio pajamomis, susijusiomis su einamomis pareigomis, ir įplauksiančiomis jau po jų mirties. Iš pradžių šis laikotarpis buvo vieneri metai (iš čia ir kilo pats terminas), vėliau sutumpintas iki trijų mėnesių.

Jurgiui Radvilai dovanojas: keturkampį paaukuotą laikrodį iš savo kambario, didįjį vežimą, vadinamąjį kolebką*, su visa jo įranga ir 4 geriausiais kinkomais žirgais, H. Schedelio knygą *Chronica mundi* [*Liber chronicarum*], A. Ortelijaus atlasą *Theatrum orbis (terrarum)*, Verkių rūmuose esančius visus sienų dangalus, didžiosios ir mažosios galerijos paveikslus, didelį geležinį laikrodį ir nešiojamuosius vargonėlius.

Katedros kapitulos kanauninkams ir prelatams, kurie asmeniškai dalyvaus jo laidotuvėse, dovanojas 50 aukso dukatų, o tam, kuris per laidotuves pasakys pamokslą, 5 papildomus aukso dukatus. Katedros reikmėms dovanojas vadinamąsias rok(i)etas**.

Visoms savo laidotuvių reikmėms užrašas 300 kapų. Pageidaujas, kad laidotuvės būtų kuklios, tik atitiktų katalikų vyskupo rangą, iš šių lėšų kuo daugiau pinigų lai būna išdalyta vargšams, tai paliekas testamentą vykdytojų nuožūrai. Po laidotuvių testamentą vykdytojai tesueina su katedros mokyklos vyresniuoju ir iš kasdienių aukų Šv. Kryžiaus altoriui sumoka keletui mokinių, kad šie per visus metus altoriaus viduryje degant žvakei giedotų giesmes *Paris sapientia* ir *Salve Jėzaus Kristaus* ir Švč. Mergelės Marijos garbei. Pasvalio ir Anykščių parapijoms bažnyčioms egzekvijoms už savo sielą atlaikyti ir vargšų išmaldoms užrašas po 20 kapų.

Savo broliams Kasparui ir Jurgiui iš Kureneco dovanojas po 100 aukso dukatų ir po sidabrinį butelį su jų kamščiais, sveriančius po 17 svarų, iš asmeninio stalo sidabro. Seseriai Onai, velionio kunigaikščio Aleksandro Svirskio našlei, dovanojas 100 kapų, 12 sidabrinį šaukštų, mažąjį juoda vežimą, vadinamąjį kolebką, su jo įranga bei 4 kinkomais žirgais iš asmeninės arklidės. Savo seserėnams, kunigaikščiams Jokūbui Svirskiui ir kitiems, iš viso dovanojas 200 kapų, o jų seseriai, bajoro Stanislovo Orzechoviński žmonai, – 50 kapų.

Bajorui Jonui Bohuszewiczui iš Račiūnų, jo broliui Valentinui ir jų motinai Onai iš viso dovanojas 150 kapų, o Jonui dar ir 12 sidabrinį šaukštų iš asmeninio išdo.

Visiems dvaro pareigūnams ir tarnautojams po testatoriaus mirties turį būti išmokėta alga už einamąjį ketvirtį, taip pat išdalytas reikiamas kiekis medžiagų drabužiams siūtis. Be minėtų nuolatinių algų, iš testatoriaus malonės papildomai turį būti duota: Vilniaus kapitulos kanauninkui ir testatoriaus dvaro išdininkui Laurynei Wolskiui – 200 kapų ir 12 geriausių sidabrinį šaukštų iš asmeninio stalo sidabro; dvaro virtuvininkui Matui Wolskiui – 200 kapų ir 12 sidabrinį šaukštų; raštininkui ir kurijos aktų rašovui Baltazarui Krasowskiui – 50 kapų; vaistininkui Albertui (Vaitiekui) – 30 kapų, – su sąlyga, kad jie ir toliau tarnausią testatoriui, kaip šiuo metu tarnaują. Visiems kitiems žemesniams tarnautojams, taip pat dvaro kunigams (kapelionams) ir eiliniams tarnams, tarnaujantiems už algą, taip pat Verkių ūkvedžiui papildomai dovanojas iš viso 500 kapų, šiuos pinigus testamentą vykdytojai turį paskirstyti, atsižvelgdami į kiekvieno būklę, amžių ir tarnybos trukmę. Bet iš šių lėšų neturį būti apmokami asmeninių testatoriaus dvarų ir kitų vyskupystės valsčių ūkvedžiai, nes jų aprūpinimas nurodytas toliau.

Norėdamas parūpinti papildomų pajamų minėtam neturtingų mokinių bendrabučiu, visiems laikams jam dovanojas Vyskupų gatvėje, priešais pačius Vyskupų rūmus, stovinčius du namus [dabar Universiteto g. 9], iš kurių nuomos gauti pinigai turį būti perduodami bendrabučiu išlaikyti. Šių dviejų namų priežiūros teises dovanojas jėzuitų kolegijos rektoriui, kuris turįs juos tvarkyti ir visus iš gyventojų gautus nuomos pinigus turįs sąžiningai atiduoti bendrabučio reikmėms. Savo ruožtu mokiniai savo maldose teprisimeną kokių nors būdu šią testatoriaus malonę, o atminimo būdą tegul apgalvojas ir

* Tokiame vežime galėjo būti įrengiama lova, tartum lopšys, iš čia ir kilo šio vežimo pavadinimas.

** Specialios kamžos, kurias nešioja kapitulų prelatai ir vyskupai.

nustatęs tėvas rektorius. Abu šie namai ir jų gyventojai turį būti Vilniaus vyskupų jurisdikcijoje ir privalą vykdyti visas prievoles, kurias eina kiti Vilniaus miestiečiai, gyvenantys vyskupo jurisdikcijoje.

Testamento pabaigoje atskirai surašytą stalo sidabrą iš asmeninio izdo, išskyrus jau padovanotus daiktus, taip pat auksinį pektoralą su grandine, sveriantį 76 auksinus, testamentą vykdytojai lai visą parduoda, o gautus pinigų teprijungią prie kitų lėšų geriau įvykdyti testamentą įpareigojimus.

Dėl kitų namų apyvokos daiktų, kaip antai: drabužių, sienų dangalų, žirgų, virtuvės bei vyno rūšio rykų ir pan., – nurodąs taip. Pirmiausia Vilniaus vaitui Augustinui Rotundui Mieleškiui, savo gerbiama bičiuliui, dovanojąs auksinį žiedą su gražiu safyro akmeniu, kurį laiką naujoje raudonoje dėžutėje savo kambaryje, kur paprastai saugąs ir kitus daiktus bei kai kuriuos raštus, taip pat geriausia asmeninės lovos apklotą iš tamsiai raudono atlaso, apsiūtą žaliu šilku, vadinamąją kitaiką, ir vieną iš dviejų asmeninės lovos baldakimų, raudoną arba melsvą, kurį pasirinks.

Vilniaus kanauninkui Tomui Makowieckiui, kurį kartu su jo velioniu broliu visada ypač mylėjęs, dovanojąs: mažąjį vežimą, vadinamąją kolebką, su visa jo įranga ir 4 žirgais iš asmeninės arklidės, apvalų paaukuotą laikrodį iš savo kambario su įrašu „Kick skaičių, sukantis ratui, praleidžiamie, tiek, žinok, sutrumpėjo tavo gyvenimas“, romėniško stiliaus kryžiaus pavidalo šilkinis mėlynus paveikslus ar atvaizdus [?] ir avinėlio medalioną su dėžute.

Trečiąjį laikrodį, paveldėtą po savo sufragano Jurgio Albino mirties, dovanojąs Vilniaus kolegijos rektoriui, o ketvirtąjį, kuris yra knygos pavidalo [t. y. tikriausiai suveriamas kišeninis laikrodis], Jėzaus draugijos Lenkijos ir Lietuvos kraštų provinciolui.

Vilniaus kanauninkui Laurynui Wolskiui dovanojąs kokį nors gerą pamušą arba nepamušą asmeninį drabužį, kurį jis išsirinksias, arba, jei pageidausias, vietoje jo kokį nors geriausia apsiaustą, muzikos instrumentą klavikordą ir vieną iš dviejų asmeninės lovos baldakimų iš gelumbės. Jo broliui Matui Wolskiui, savo dvaro virtuvininkui, dovanojąs trumpą juodą drabužį iš aksomo, pamušą kiaunių kailiais. Sabalų kailiukais pamuštas ir nepamuštas likusias kepuraites tepasiima minėtas Laurynas Wolskis ir jo [t. y. testatoriaus] įsteigtas katedros pamokslininkas, kuris jo [t. y. testatoriaus] mirties metu eis tas pareigas. Tam pačiam pamokslininkui ir Šv. Kryžiaus altaristai iš savo malonės taip pat dovanojąs kokią nors gerą tuniką iš gelumbės, kupranugario vilnos audeklo gabalą ir 20 kapų, idant savo maldose uoliai melstų Viešpatį Dievą už testatorių.

Visi kiti drabužiai, tunikos, apsiaustai ir žiponai, vadinami *šupice*, lai išdalijami tarnams, jiems tenuperkami ir kiti paprastesni drabužiai, jei jų reikės, idant nebūtų atleisti iš tarnybos nuogi. Asmeniniam nuodėmklausiu irgi lai duodamas koks nors drabužis, net pamuštas kiaunių kailiais, arba kokie nors kailinukai, taip pat 5 kapos, idant ir jis savo maldose bei laikydamas Šv. Mišias nepamirštų testatoriaus. Pagal poreikius tegul būna pasirūpinta ir asmeniniu klieriku (kapelionu). Testamento vykdytojų nuožiūra pasaulietiniais drabužiais, apsiaustais ir prabangiais drabužiais, vadinamais *barwy*, jei jų liks izde, lai aprūpinami jaunesnieji asmeniniai [testatoriaus] tarnai.

Du didžiuosius belgiškus kilimus [gobelenus?], kuriais papuoštos privačių kambarių sienos, išskyrus dovanotus katedros Šv. Kryžiaus altoriui, taip pat juodas kėdes su žalvariniais puošybiniais gumbais (burbulais) iš privataus kambario dovanojąs Vilniaus kolegijos reikmėms. Kitus kilimus [gobelenus?], kurie kabo ant sienų kambaryje Verkiuose, taip pat asmeninius dangalus iš savo rūmų dovanojąs katedros reikmėms.

[vykdžius testamentą įpareigojimus, asmeninėje arklidėje likę žirgai ir prastesni arkliai testamentą vykdytojų nuožiūra lai išdalijami kunigaikščiui Jokūbui Svirskiui ir tiems tarnams, kuriems jų reikės. Jei įmanoma, tegul duodama ir bernardinų vienuolyno reikmėms. Kunigaikščiui Jokūbui Svirskiui užrašą muškietas, kardus, skydus, balnus ir ietis su vėliavėlėmis, surašytas Vilniaus, Verkių ir kitų dvarų turto inventoriuose, likusias nepadovanotas testatoriui esant gyvam, taip pat didžiuosius varinius būgnus [?].

Testamento vykdytojai lai patikrina ir surašo visų vyskupystės dvarų ir asmeninių testatoriaus beneficijų javų aruodus, taip pat ir iš ankstesnių metų derliaus. Po laidotuvių pusę aruoduose sukrautų javų dovanojas dvarų ūkvedžiams (išskyrus Verkių dvaro ūkvedį) už jų sąžiningą tarnybą, o kitą pusę – savo įpėdiniui vyskupui. Tuo pačiu metu taip pat turį būti patikrinti ir surašyti Vilniaus bei Verkių dvaro javų aruodai ir visi kiti ten laikomi gatavi maisto produktai, suvežami iš kitų dvarų, idant kas nors jų neišvogtų. Pasibaigus laidotuvėms ir atleidus tarnus, iš šių dvarų maisto atsargų lai aprūpinami jaunuoliai, neturtingi mokiniai ir dalis vargšų, kaip tai įprasta per katalikų laidotuves. Iš šių atsargų kažkiek lai duodama ir tėvams jėzuitams, pranciškonams konventualams ir prieglaudoms, idant uoliau melstų už testatoriaus sielą Viešpatį Dievą. Visa, kas iš šių atsargų liks įvykdžius aukščiau minėtus įpareigojimus, lai būna parduota ir gauti pinigai atidėti kuo geriau įvykdyti šį testamentą. Tai paliekas testamento vykdytojų nuožiūrai ir sumanumui.

Visi [dvarų] naminiai gyvuliai ir paukščiai turį būti išsaugoti įpėdiniui vyskupui, taip pat Anykščių ir Pasvalio dvaruose, nors gavęs valdyti vyskupystę šiuose dvaruose jokių gyvulių neradęs ir viską atsigabėnęs iš Lucko vyskupystės.

Laurynas Wolskis, Matas Wolskis ir kunigaikštis Jokūbas Svirskis lai išsidalija visus varinius ir alavinius virtuvės bei vyno rūsio ąsočius, dubenis ir indus, vadinamus *banie*, išskyrus stalo sidabrą. Laurynui Wolskiui ir Matui Wolskiui dovanojas visas staltieses, rankšluosčius ir kitas linines skepeitates, skirtas stalams puošti. Lai šių daiktų gauna ir testatoriaus įsteigtas katedros pamokslininkas.

Dalis didžiųjų skrynių, esančių podėlyje, lai atiduodama, jei reikės, katedros Šv. Kryžiaus altoriaus zakristijai. Dalis likusiųjų lai duodama Šešuolių parapinei bažnyčiai šventiems daiktams saugoti, nes to daugysk prašęs minėtos bažnyčios kunigas. Mažesnes skrynias tepasiimąs kanaaninkas Laurynas Wolskis, išždininkas, išskyrus mažąsias skrynutes, kurios turinčios būti atiduotos Šv. Kryžiaus altoriui šventiems daiktams saugoti. Didžiuosius ir mažuosius vežimus su visa jų įranga, išskyrus jau padovanotuosius, lai pasidalija kunigaikštis Jokūbas Svirskis ir Jonas Bohuszewiczzius iš Račiūnų.

Rūsiuose likusias prieskonių ir vyno atsargas po laidotuvių lai pasidalija testamento vykdytojai. Vilniaus, Verkių ir kituose dvaruose likę leopardų, bebrų, kiaunių, lapių bei kiti kailiai, taip pat virtuvės reikmėms paskerstų žvėrių ir naminių gyvulių odos turinčios būti parduotos ir gauti pinigai prijungti prie kitų lėšų geriau įvykdyti testamento įpareigojimus.

Po mirties rūsiuose rastas šių ir ankstesnių metų žaliavinis medus, ypač saugomas jėzuitų kolegijoje, kur jis yra sudėtas, neturįs būti išgraibstytas, bet privaląs būti patikrintas ir surašytas, o po laidotuvių padalytas į tris lygias dalis: viena – įpėdiniui vyskupui, antra – testamento vykdytojams kartu su testatoriaus seserimi Ona, kunigaikščio Svirskio našle, trečia – kolegijos tėvams jėzuitams.

Garbingosios kapitulos prašas, kad jos paskirti konfratrai bent kartą per metus tikrintų katedros pamokslininko reikmėms dovanotas knygas, Šv. Kryžiaus altoriaus liturginius indus ir šventųjų relikvijas, saugomas pacifikaluose, bei kitus papuošimui skirtus daiktus pagal inventorius, kurie įteikti kapitulai ir altaristai, idant pastarasis visada uoliai saugotų visą šį turta.

Testatoriaus ir testamento vykdytojų antspaudais užantspauduotą skrynią su Vilniaus vyskupystės valdų raštais ir privilegijomis testamento vykdytojai trumpam lai atiduoda saugoti įprastame Vilniaus kolegijos podėlyje, ir niekur kitur, o atėjus laikui tegul ta skrynia perduodama įpėdiniui vyskupui. O su kitomis beneficijomis susiję raštai, kurie saugomi atskiroje margoje raudonoje skrynioje, lai atiduodami tiems, kurie po testatoriaus mirties taps tų beneficijų valdytojais.

Verkių plytinėse likusios statybinės medžiagos, būtent, plytos ir kalkės, kaip įgytos už testatoriaus pinigus, turinčios būti sunaudotos Vyskupų gatvėje, priešais Vyskupų rūmus, mokinių bursos reikmėms pradėtiems statyti namams baigti, jei ligi tol nebus baigti.

Visiems aukščiau išvardytiems įpareigojimams įvykdyti viename Vilniaus kolegijos mūrnamyje, viename podėlyje, laiką grynųjų pinigų depozitą – 2200 kapų įvairiomis monetomis ir 255 aukso

dukatus. Iš šių lėšų turinčios būti išmokėtos ir aukščiau minėtos ketvirčio algos tarnams. Jei būsimoje Respublikos seimuose bus patvirtintas kitoks nei esantis lietuviškų grašių kursas, kaip jau atsitikę su ketvirtokais, norėdamas, kad testamentą vykdytojams nebūtų reikiama pretenzijų iš apdovanotųjų pusės, nurodąs visiems, kuriems dovanota kokia nors pinigų suma, išmokėti ją pagal tą kursą, kuris bus seimo patvirtintas, o ne pagal dabartinį kursą.

Jei mokant minėtas ketvirčio algas tarnams, tam prireiks išleisti daugiau, nei jau skirta, trūkstami pinigai lai paimami iš žemiau nurodytų lėšų. Mat be jau nurodytų lėšų, Vilniaus kolegijoje saugomas dar vienas grynųjų pinigų depozitas – 10 760 kapų įvairiomis monetomis, kitų įplaukų sumos ir stalo sidabras, kurį reikės parduoti. Iš pastarųjų lėšų dabar padengiamos ir ateityje turinčios būti padengiamos kasdieninės paprastosios ir nepaprastosios [testatoriaus] dvaro išlaidos. Už visas šias lėšas, gautas einamaisiais ir įplauksiančias kitais metais, po testatoriaus mirties išdininkas Laurynas Wolskis turėsiąs sąžiningai atsiskaityti testamentą vykdytojams. Už ankstesnius metus išdininkas jau atsiskaitęs. Visų testatoriaus dvarų ūkvedžiai, įgaliotiniai ir raktininkai be jokių atsikalbinėjimų irgi turį atsiskaityti testamentą vykdytojams už gautas pajamas ir nepriemokas.

Jei visiškai įvykdžius visus testamentą įpareigojimus, po atsiskaitymo išdininko rankose tebeliks kiek pinigų, norįs, kad studentų bendrabučio reikmėms būtų skirta 300 kapų suma, idant už šiuos pinigus Vilniuje būtų įsigytas koks nors namas, kurį būtų galima nuomoti, arba šie pinigai už deramas palūkanas būtų skolinami. Tai nuspręsti paliekąs testamentą vykdytojams ir kolegijos rektoriui. Uoliai prašąs įvykdyti šį norą.

Jei be šių 300 kapų liks dar šiek tiek pinigų, juos dovanojąs tiems savo bičiuliams ir giminaičiams, kuriais būdamas gyvas dėl savo tarnystės Dievo bažnyčiai ir kitų darbų negalėjęs pasirūpinti, būtent: seseriai Onai, jos sūnams ir dukrai Jokūbui, Jonui, Stanislovui ir Uršulei, kunigaikščiui Jurgiui Giedraičiui, išvykusiam į Italiją, jei parvyks, bei jo broliui Jeronimui, broliams Jonui ir Valentinui iš Račiūnų bei jų motinai Onai, našlei Onai Lastowskai Mordasownai iš Ašmenos pavieto su vaikais. Testamentą vykdytojai lai po lygiai padalija turimą sumą ir jiems atiduoda.

Savo skryniuose ir kitur saugąs įvairius raštus, susijusius su teisminėmis bylomis, taip pat valstybės išdui visuomet sąžiningai mokėtų mokesčių kvitus, įvairius oficialius valdovų raštus ir pan., todėl testamentą vykdytojų prašąs, kad peržiūrėtų šiuos dokumentus ir tuos jų, kurie būsią reikalingi įpėdiniui vyskupui, atidėtų, užantspauduotų savo antspaudais ir perduotų kapitulai laikinai saugoti. Taip pat lai pasielgia ir su mokesčių kvitais, kad po testatoriaus mirties nekiltų kokių nors ginčų dėl mokesčių nemokėjimo, o nereikalingus raštus lai sudegina.

Savo sidabru ir aksomu puošą pontifikalą ir auksinį vyskupo žiedą su gana dideliu hiacinto akmeniu dovanojąs katedros išdui, o rankraštinių pergamentinių mišiolą, iš kurio skaitydavo aukodamas Šv. Mišias, papuošą piešiniais, tamsiai raudonu aksomu ir sidabriniais puošybiniais gumbais (burbulais) – katedros Šv. Kryžiaus altoriui.

Testamentą vykdytojais skiriaš šiuos asmenis: Lauryną Wolskį, Vilniaus kanauninką, Lucko kustodą ir savo dvaro išdininką; Tomą Makowieckį, Vilniaus kanauninką; Jėzaus draugijos Vilniaus kolegijos rektorių, kuris [testatoriaus mirties metu] eis šias pareigas; Augustiną Rotundą Mieleškį, Stakliškių laikytoją, Vilniaus vaitą; kunigaikštį Jokūbą Svirskį, savo mylimą seserėną. Jiems suteikiąs visišką galią vykdyti visus testamentą įpareigojimus, kelti bylas testatoriaus skolininkams ir nutraukti jas tiems, kurie skolas gražins ir pan. Jei dėl kokių nors formalių teisinių spragų sudarytas dokumentas negalėsiąs būti laikomas testamentu, norįs, kad jis būtų laikomas priedu prie testamentą, arba paskutiniaja valia. Šiuo testamentu naikinaš bet kurį kitą savo ankstesnį testamentą ir pasiliekaš visišką teisę iš dalies ar visiškai jį keisti.

Visiems aukščiau išvardytiems dalykams paliudyti šį savo testamentą, paskutiniąją valią, arba priedą prie testamentu, pasirašęs savo ranka ir liepęs jį sutvirtinti savo didžiuoju antspaudu bei viešojo notaro parašu ir ženklui. Liudininkai: Jonas Jarczewskis, katedros dekanas ir Šv. Jono parapinės bažnyčios nuolatinis vikaras, Simonas Brzeziński, katedros kantorius; Stanislovas Damickis *Miscicius*, Medvedičių klebonas; Antanas Jelenskis, katedros vikaras ir išpažinčių klausytojas. Duota Vilniuje, Vyskupų rūmų didžiajame mūrnamyje, kur testatorius paprastai gyvenęs, 1579 Išganymo metų kovo 26 dieną.

Toliau originale yra testatoriaus parašas „Valerijonas vyskupas pasirašė savo ranka“ ir didysis jo antspaudas, o žemiau – Baltazaro Krasowskio įprasta viešojo notaro formulė bei individualus jo ženklas.

Toliau yra du lenkiškai surašyti inventoriai: 1) Vilniaus kolegijai nuo įsteigimo testatoriaus dovanoto sidabro sąrašas ir 2) asmeninio stalo sidabro iš testatoriaus išdo sąrašas.

Testamento pabaigoje įrašyti papildomi testatoriaus norai. Jei Vyskupų gatvėje mokinių bendrabučio reikmėms pradėti statyti namai iki testatoriaus mirties nebus baigti, lai išdininkas Laurynas Wolskis užbaigia jų statybą iš testatoriaus lėšų likučių pirma, negu jie bus padalyti testatoriaus bičiuliams.

Savo išdininko Lauryno Wolskio prašęs pasirūpinti testatoriaus dvare gyvenančiais keliais jaunuoiais, būtent: Motiejumi, Pauliaus sūnumi, iš Šešuolių, Stanislovu Kliczkowskui ir savo giminaičiais Eustachijumi bei Kristupu. Lai išdininkas iš testatoriaus lėšų likučių apmoka minėto Motiejaus pradėtas studijas kolegijoje, idant šis kuo ilgiau jas tęstų ir būtų naudingas Dievo Bažnyčiai, o savo giminaičiams tegul parūpinąs deramą drabužių ir galop gražinąs tėvams.

Vilnius, 1579 03 26. Vilniaus vyskupo Valerijono Protasevičiaus testamentas
Originalas: Czartoryskių biblioteka, rankr. 307, l. 319–342.

^aIn nomine Sanctae ac Individuae Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus Sancti^a. Amen.

^bValerianus Dei gratia episcopus Vilmensis^b. Notum esse volumus per praesentes, quibus interest vel interesse poterit quomodolibet in futurum. Quod cum omnia sint eo, unde orta sunt, abitura nihilque tam stabile atque firmum permansurum, quod natura fragile et caducum esse voluit, eadem quoque monet, ut meminerimus nos etiam ea lege natos, ut cum illud tempus, quod fata praefinierunt, effluerit, ex hoc diversorio, quod nobis commorandi, non habitandi causa datum est, continuo remigremus atque tandem variis in hac vita tempestatum incommodis iactati salutari in portu, quo salvandorum animae contendunt, foeliciter nos sistamus. Itaque memores verborum Domini nostri Iesu Christi nos praemonen[ti]s?, ut semper vigilemus etc., siquidem mortis nostrae nescimus certam diem neque horam¹, sana per omnia mente et salubri ac

^a–^a Invocatio maiusculis crassis scripta est in archetypo.

Originale invokacija parašyta didžiosiomis paryškintomis raidėmis.

^b–^b Intitulatio maiusculis crassis scripta est in archetypo.

Originale intuliacija parašyta didžiosiomis paryškintomis raidėmis.

¹ Paraphrasis versiculi biblici *vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam* ex Evangelio secundum Matthaem deprompti (capitulum 25, versiculus 13).

Naujojo Testamento eilutės *vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam* (Mt 25, 13) parafrazė.

matura deliberatione praehabita in eventum voluntatis Divinae, scilicet mortis nostrae futurae, ne, quod absit, nos ex hac vita casu aliquo inordinatis rebus nostris beneficio Dei Omnipotentis in vita nostra nobis concessis migrare contingat, maxime vero quia saepe-numero gravibus afficimur aegritudinibus, fecimus, condidimus et ordinavimus facimus-que, condimus et ordinamus hoc praesens verum, legitimum et indubitatum testamentum ac ultimae voluntatis nostrae sententiam hisce scriptis declaramus tali, qui sequitur, modo, manu quidem notarii nostri scriptum, verum ore nostro proprio dictatum.

Primo itaque omnium integra fide ac sincero et fideli [2] corde profitemur ac protestamur coram Deo Omnipotente trino in personis et uno in essentia, angelis et omnibus Sanctis Eius nos velle mori et morituros Deo dante in sacrosancta orthodoxa et catholica fide, quam sancta mater Universalis et Apostolica Ecclesia Romana rectore Spiritu Sancto docuit semper docetque ac profitetur infallibiliter, ab omnibus opinionibus haereticorum quorumcunque deplorati moderni temporis abhorrentes, quibus ut gratia Dei in vita nostra nunquam adhaesimus, ita et in futuram vitam eas uti haereticas per omnia detestamur et falsas esse confitemur.

Animam deinde nostram post egressum eius a corpore commendamus in manus Dei Omnipotentis ac misericordiae Eius, quae sola mortuos comitatur, et merito passionis Domini nostri Iesu Christi intemerataeque Virginis Mariae Matris Eius, beatorum patronorum nostrorum gloriosorum martyrum Stanislai et Ladislai ac omnium Sanctorum totiusque coelestis militiae inclytis meritis et intercessioni. Corpori vero nostro, postquam defunctum fuerit, designamus sepulturam in ecclesia nostra cathedrali Divi Stanislai in arce Vilnensi in loco et testudine ad hoc a nobis praeparata, in medio scilicet templi ante altare Sanctae Crucis per nos ibidem erectum et fundatum², quam etiam ecclesiam tanquam sponsam nostram, cui munere Dei praefuimus, ac ipsum praefatum altare, quantum ex nobis fieri potuit, vita nostra superstite libenti et alacri animo ad laudem et honorem Dei Omnipotentis non paucis ornamentis sacris et structuris pro decore templi providimus et ornavimus. A quo quidem altari nostro rerum quarumcunque et ornamentorum sacrorum per nos quomodolibet ad illud donatarum, ut regestrum praedicti altaris a nobis conscriptum, datum et manu nostra subscriptum continet³, volumus, ut omnino a nemine, unius cuiuscunque conditionis ille fuerit, auferatur sub gravi Dei Omnipotentis animadversione.

² Altare Sanctae Crucis (etiam Vitoldi a magno duce Lituaniae Vytautas vocatum) successu temporis penitus abolitum alicubi inter quartam et quintam columnam hodiernae cathedralis stetisse putatur, sed difficile dictu est, verumne hoc sit.

Manoma, kad Šv. Kryžiaus altorius, dar vadintas Vytauto altoriumi, stovejo kažkur tarp 4 ir 5 dabartinės katedros kolonų.

³ De hoc regestro supellectilis sacrae ad altare Sanctae Crucis pertinentis nihil nobis constat. Apie šį Šv. Kryžiaus altoriaus inventorių nieko nežinoma.

Item donationem bonorum nostrorum immobilium a domino Kieźgal quondam emptorum, tractum alias volosc [3] Borodzicze⁴ cum suis villis et omnibus ac singulis fructibus et proventibus inde provenientibus, quemadmodum eidem ecclesiae cathedrali pro concionatore in ea verbi Dei perpetuo servando et salariando ac pro altari nostro dedimus, donavimus et inscripsimus perpetua donatione⁵, ita nunc quoque eam donationem nostram hoc praesenti testamento nostro confirmamus et ratam esse volumus iuxta literarum nostrarum venerabili capitulo eiusdem ecclesiae una cum iure patronatus conferendi ipsos concionatores ea in re concessarum tenorem et ordinationem.

Item quoad Collegium patrum inclytae Societatis Iesu in civitate Vilnensi ad laudem et gloriam Dei Omnipotentis ac honorem et utilitatem reipublicae Magni Ducatus huius, patriae nostrae charissimae, erudiendamque in artibus liberalibus iuventutem a nobis fundatum⁶, hoc ipsum Collegium quia per Dei gratiam, quantum ex nobis fieri potuit, iam completum et possessionibus bonorum firmis et perpetuis cum eorum fructibus et proventibus dotatum sit, libris quoque, vestibus sacris et aliis id genus rebus provisum⁷, propterea ab ipsis reverendis patribus et tota Societate eorum necnon

⁴ Agitur de litteris a pocillatore MDL Stanislao Keűgaila (Polonice Kieűgajlo,*circa 1520†1554) datis in Knyszyn die 12 mensis ianuarii anno 1554, quibus venditio bonorum hereditariorum Barodziűy (Alboruthenice Бародзічы) tunc in districtu Brestensi, nunc vero in districtu Kobrinensi in Alba Russia consistentium continetur. Archetypum pergamenum in Bibliotheca Academiae Scientiarum Vilnensi exstat (vide *Pergamentų katalogas*, sud. R. Jasas, Vilnius, 1980, Nr. 536).

Kalbama apie LDK taurininko Stanislovo Keűgailos (apie 1520–1554) 1544 m. sausio 12 d. Kniűine duotą raűą, kuriuo uű 1500 kapų lietuviűkų graűių pardavė testatoriui savo Borodiűių (balt. Бародзічы) valdas tuometiniame Bresto paviete (dabar Baltarusijos Kobrino rajone). Ŗio dokumento pergamentinis originalas saugomas Lietuvos mokslų akademijos bibliotekoje (čia ir toliau nuorodas Ŗr. atitinkamoje lotyniűkoje komentaro vietoje).

⁵ Agitur de pluribus litteris a testatore capitulo Vilnensi datis Vilnae die 5 mensis aprilis anno 1559, quarum archetypa pergamenea in Bibliotheca Academiae Scientiarum Vilnensi hodie asservantur (vide *Pergamentų katalogas*, Nr. 563–565). J. Kurczewski harum litterarum unas ex apographo excudit (vide J. K u r c z e w s k i, *Koűciół zamkowy czyli katedra wileűska*, t. 2, Wilno, 1910, s. 62–64).

Kalbama apie ketelą testatoriaus 1559 m. balandűio 5 d. Vilniaus katedros kapitulai duotų raűų, kurių pergamentiniai originalai Ŗiuo metu saugomi Lietuvos mokslų akademijos bibliotekoje. Vieną Ŗių raűų iš kopijos paskelbė J. Kurczewskis.

⁶ Mentio fit de celebri Collegio Vilnensi, quod anno 1570 a testatore erectum hoc ipso, quo praesens testamentum condebatur, anno dignitatem Academiae necnon Universitatis assecutum est.

1570 m. testatoriaus įsteigta Vilniaus Jėzaus draugijos kolegija testamento sudarymo metais buvo pakelta akademija (universitetu).

⁷ Provisio principalis Collegii Vilnensis litteris testatoris Vilnae die 4 mensis octobris anno 1569 datis continetur et successu temporis varie a variis aucta fuit (vide P. R a b i k a u s k a s, *Medűiaga senjojo Vilniaus universiteto istorijai* [I], *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, red. A. Liuima, t. 3, Roma, 1967, p. 246–266; P. R a b i k a u s k a s, *Medűiaga senjojo Vilniaus universiteto istorijai* [II–III], ten pat, t. 4, Roma, 1968, p. 329–335, 351–368).

Pagrindinis Vilniaus kolegijos aprűpinimas pajamomis buvo numatytas testatoriaus 1569 m. spalio 4 d. Vilniuje duotame raűte; vėlesniais metais Ŗį pirminį aprűpinimą įvairūs asmenys įvairiai papildino.

a studiosis hoc unum devote petimus, ut in orationibus suis nunc et in posterum piam nostri memoriam habeant.

Item domum muratam seu lapideam nostram in eadem civitate Vilnensi, platea vero Castrensi inter domum venerabilis capituli ex una et domum hospitalis Sanctae Mariae Magdalенаe ex altera partibus sitam⁸, quam apud generosam dominam Annam Ioannis Radziwilownam, generosi Christophori Sadowski coniugem⁹, cum suo fundo seu area et omnibus aedificiis atque ita late, longe et circumferencialiter, quemadmodum literae venditionis praedictae dominae Annae testantur¹⁰, ab omni onere alieno liberam pecuniis nostris emimus, designavimus quidem iam ante¹¹ et exnunc denuo designamus, legamus et inscribimus perpetua donatione praesenti testamento nostro, eam scilicet partem praedictae domus, quae suo fr[on]tispicio in plateam Castrensem propendet, pro cultu Divino ecclesiae nostrae cathedrali Vilnensi, utpote pro candelis caereis de anno in annum, si Deo placuerit, perpetuis temporibus altari nostro Sanctae Crucis et ad candelabrum maius aereum ante ipsum altare per nos appensum et ad alia nonnulla ibidem subministranda, in parte etiam pro concionatore verbi Dei foundationis nostrae, eiusdem altaris nostri possessore.

Quod vero alteram eiusdem domus seu areae partem sumptu nostro extractam attinet, quae versus plateam conventus Bernardinorum vergit sepe transversa per longum a priori divisa, hanc donamus, damus, legamus et inscribimus similiter perpetua et irrevocabili donatione pro contubernio seu alias bursa¹² ad personalem liberam

⁸ Agitur de fundo civili eiusque aedificiis, ubi nunc hodierna domus acialis in platea Arcensi et Bernardinorum (Pilies g. 8 / Bernardinų g. 1) sita est. De historia huius fundi plura vide in: V. D r é m a, *Vilniaus namai archyvų fonduose*, t. 2, Vilnius, 1998, p. 67–102.

Kalbama apie dabartinę Pilies g. 8 / Bernardinų g. 1 teritoriją ir joje stovėjusius pastatus.

⁹ Anna Radziwilowna Sadowska, filia Ioannis Radvilas (Polonice Radziwiłł) capitanei Samogitiae (†1542), nata anno 1525, uxor secundo voto nobilis Christopheri Sadowski, mortua est anno 1600.

Ona Radvilaitė (1525–1600), Žemaitijos seniūno Jono Radvilos (mirė 1542 m.) duktė. antrąsyk ištekėjusi už bajoro Kristupo Sadowskio.

¹⁰ Agitur de litteris ab Anna Radziwilowna Sadowska Vilnae die 18 mensis ianuarii anno 1575 datis, quarum extractum pergamenium de data 11 ianuarii 1577 ex actis terrestribus Vilnensibus depromptum in Bibliotheca Academiae Scientiarum Vilnensi exstat (vide *Pergamentų katalogas*, Nr. 654).

Kalbama apie Onos Radvilaitės-Sadowskos 1575 m. sausio 18 d. Vilniuje duotą raštą, kuris originalaus pergamentinio išrašo iš Vilniaus pavieto žemės teismo knygų pavidalu (1577 m. sausio 11 d.) išliko Lietuvos mokslų akademijos bibliotekoje.

¹¹ Agitur de litteris a testatore Vilnae die 24 mensis septembris anno 1575 datis, quarum apographum J. Kurczewski excudit (vide J. K u r c z e w s k i, op. cit., p. 82–84). Archetypum vero pergamenium in Bibliotheca Academiae Scientiarum Vilnensi asservatur (vide *Pergamentų katalogas*, Nr. 642).

Kalbama apie testatoriaus 1575 m. rugsėjo 24 d. Vilniuje duotą raštą, kurį iš kopijos paskelbė J. Kurczewskis. Originalas saugomas Lietuvos mokslų akademijos bibliotekoje.

¹² Contubernium sive Bursa Valeriana (ut in fontibus saepius vocabatur) pro pauperibus studiosis Collegii in praedictis litteris 24 septembris 1575 a testatore erectum est, sed divisio aedificiorum capitulo

habitationem studiosorum Collegii cuiuscunque nationis, praecipue vero Litanorum, de quibus etiam et seminarium sacerdotum fieri consuevit. Quodsi vero et in quantum eosdem studiosos in alium quempiam commodiorem et viciniorem Collegio locum ex hac domo transtulerimus, nihilominus eandem domum ad eorundem studiosorum sustentationem eadem perpetua donatione inscribimus et donamus cum censu inde proveniente.

Item quoad annum gratiae omnium et singulorum fructuum et proventuum post obitum nostrum ad nos quomodolibet pertinentium iuxta eorum verum valorem et statuta synodalia provinciae sanctae ecclesiae methropolitanae Gnesnensis ac Sanctae Sedis Apostolicae eorundem statutorum approbationem¹³ secundum mensium quatuor partium anni incipiendo a die et festo Circumcisionis Christi [01 01] computationem, in quibus nos Dei voluntate ex hac vita migrare contigerit, hos ipsos anni gratiae proventus tam pecuniarios quam alios omnis generis fructuum et obventionum annuorum et mellis ac frumentorum proventus pro nobis ipsis reservamus et integre ac plenarie nobis a reverendissimo domino successore nostro vel quovis administratore tunc episcopatus eiusdem extradi volumus idque ad manus dominorum exequutorum huius [5] testamenti nostri. Quorum tandem illi proventuum petimus et committimus, ut expeditis aliis huius testamenti nostri necessitatibus ad pia etiam opera partem aliquam convertant et distribuunt, videlicet ecclesiae nostrae cathedrali pro restauratione scholae¹⁴ iam collapsae sexagenas centum. Item patribus Collegii Vilnensis pro complemento aedificiorum Collegii, vel ut illis melius visum fuerit, sexagenas ducenas. Hospitali Sanctae Trinitatis¹⁵ Vilnae sexagenas quinquaginta. Item hospitali Sanctae

Vilnensi et futurae bursae destinatorum primitus alia fuisse videtur. Mense a testamento condito elapso testator provisionem contubernii suis litteris peculiaribus Vilnae die 27 mensis aprilis anno 1579 datis auxit, quas J. Kurczewski ex apographo excudit (vide J. K u r c z e w s k i, op. cit., p. 84–86).

Ši neturtingų studentų bendrabutį testatorius įsteigė jau minėtu 1575 m. rugsėjo 24 d. raštu, kuriame bendrabučio ir kapitulos pastatai paskirstyti atvirkščiai, negu nurodyta testamente. Prabėgus mėnesiui po testamento sudarymo, testatorius padidino bendrabučio pajamas atskiru 1579 m. balandžio 27 d. raštu, kurį iš kopijos paskelbė J. Kurczewskis.

¹³ Agitur de constitutione apostolica *Sacrosanctae* die 9 mensis augusti anno 1515 a Leone X promulgata.

Kalbama apie 1515 m. rugpjūčio 9 d. popiežiaus Leono X konstituciją *Sacrosanctae*.

¹⁴ Primae notitiae de schola cathedrali Vilnensi medium saec. XV attingunt.

Pirmosios patikimos žinios apie Vilniaus katedros mokyklą siekia XV a. vidurį.

¹⁵ Xenodochium hoc ad ecclesiam Sanctissimae Trinitatis tertio decennio saec. XVI fundatum in domibus hodiernae plateae Dominicanorum numero 10, 14 et 16 situm erat, ipsa vero ecclesia numero 12 posita est et Sanctuarium Misericordiae Divinae (Lituanice Dievo gailėstingumo šventovė) hodie intitulatur.

XVI a. trečiajame dešimtmetyje prie Švč. Trejybės bažnyčios įkurta prieglauda užėmė dabartinės Dominikonų gatvės namus Nr. 10, 14, 16; pati bažnyčia įsikūrusi Dominikonų g. 12 ir šiuo metu tituluojama Dievo gailėstingumo šventove.

Mariae Magdalena¹⁶ sexagenas viginti. Ecclesiae Sancti Spiritus ordinis Praedicatorum¹⁷ sexagenas triginta. Ecclesiae vero fratrum Bernardinorum¹⁸ similiter pro complemento aedificiorum eius sexagenas centum. Reliquum vero quicquid eorundem anni gratiae proventuum super fuerit, aliis pecuniis nostris propter sufficientiorem huius testamenti et ultimae voluntatis nostrae executionem adiungatur.

Item illustrissimo ac reverendissimo domino Georgio Radziwil¹⁹ memorialis loco horologium camerae nostrae quadratum deauratum. Item currum dictum koliebka maiorem cum suo panno, opertorio, equis quatuor rhedariis praecipuis, quibus in vita nostra vehi soliti sumus, et cum alio toto apparatu. Item duos libros magnos, unum, qui inscribitur *Chronica mundi*²⁰, alterum *Theatrum orbis*²¹. Item ornamenta omnia parietum in Verki²² et tabulas picturarum in solaris maiori et minori. Ibidem etiam horologium magnum ferreum per nos comparatum et instrumentum musicum regale appellatum legamus et inscribimus, quae licet exigua sint, non dubitamus tamen ea reverendissimam dominationem suam grato a nobis suscepiam animo.

¹⁶ Hoc veterrimum xenodochium Vilnense ad ecclesiam Sanctae Mariae Magdalena secundo decennio saec. XVI fundatum iussu magistratus Russici funditus destructum est anno 1818. Quoad locum, in vico veteri Sanctae Magdalena (partem meridionalem et occidentalem hodierni fori cathedralis efficiente) situm erat. Multas notitias historicas ad hoc xenodochium pertinentes collegit V. Drėma (vide V. Drėma, *Vilniaus namai archyvu fonduose*, t. 8, Vilnius, 2004, p. 98–112).

XVI a. antrajame dešimtmetyje prie Šv. Marijos Magdalietės bažnyčios įsteigta seniausioji Vilniaus prieglauda Rusijos caro administracijos nurodymu buvo nugriauta 1818 m. Ji stovėjo senojoje Šv. Magdalietės gatvėje, kuri ėjo dabartinės Katedros aikštės pietvakariniu pakraščiu. Daug su šia prieglauda susijusių istorinių žinių surinko V. Drėma.

¹⁷ In platea Dominicanorum numero 8 sita.

Dominikonų g. 8.

¹⁸ In hodierna platea Maironio dicta numero 10 sita. Sermo est de renovatione huius ecclesiae circa annum 1577 inchoata, cum structura incendiis praeteritis devastata quasi ruinam daret.

Maironio g. 10. Čia minimas apie 1577 m. pradėtas Bernardinų bažnyčios remontas.

¹⁹ Georgius Radvilas (Radziwill), natus anno 1556, in administrando episcopatu Vilnensi coadiutor testatori datus anno 1574, episcopus ordinarius factus est anno 1581, cardinalis SRE ab anno 1583, obiit anno 1600.

Jurgis Radvilas (1556–1600), testatorius koadjutorius nuo 1574 m., Vilniaus vyskupas ordinarius nuo 1581 m., kardinolas nuo 1583 m.

²⁰ Agitur procul dubio de volumine celeberrimo *Liber chronicarum* auctore Hartmanno Schedel (*1440 †1514) Norimbergae ab Antonio Koberger excuso anno 1493.

Kalbama, be abejonės, apie garsųjį Hartmanno Schedelio (1440–1514) inkunabulą *Liber chronicarum*, kurį 1493 m. Niurnberge išleido Antanas Kobergeris.

²¹ Agitur de atlante *Theatrum orbis terrarum* auctore Abraham Ortelio (*1527 †1598), cuius editio princeps prodiit in lucem anno 1570 postmodum aliquoties recusa.

Kalbama apie kurį nors Abraomo Ortelijaus (1527–1598) atlaso *Theatrum orbis terrarum* leidimą. Pirmasis leidimas išėjo 1570 m.

²² Lituhanice Verki, curia veterrima episcoporum Vilnensium hodie limitibus civitatis Vilnensis inclusa, residentia suburbana dicatorum praesulum usque ad saec. XIX.

Verki, iki pat XIX a. Vilniaus vyskupų užmiesčio dvaras.

Item reverendis ac venerabilibus dominis praelatis et canonicis eiusdem ecclesiae nostrae cathedralis Vilnensis, fratribus nostris charissimis, tunc circa ecclesiam cathedralis praesentibus, qui scilicet sepulturae nostrae interfuerint, donamus atque legamus quinquaginta ducatos in auro, qui vero in funere nostro concionem fecerit, ut fieri solet, legamus ei quinque ducatos in auro. Item rokietae, quibus [6] usi sumus, convertantur in usum ecclesiae.

Item pro absolvenda sepultura funeris nostri, videlicet pro omnibus exequiis, sacris, psalterio, vigiliis, pulsu campanarum, processionibus, cappis, candelis, si tunc domestica caera non fuerit, tam cathedralis quam parochialium et omnium aliarum conventualium ecclesiarum intra et extra muros Vilnenses consistentium, ad missas tricesimas et privatas, eleemosynarum elargitiones sacerdotibus et aliis quibuscumque personis indigentibus, ut fieri solet in sepulturis defunctorum, et ad alia pia opera legamus atque deputamus sexagenas trecentas pecuniae numeri Lituanielis. Volumus tamen, ut ipsa sepultura nostra nullum in se fastum seu pompam mundanam habeat, nisi quantum decet sacerdotem episcopum catholicum, plura ex his erogentur in eleemosynas pauperum iuxta dominorum exequutorum discretionem. Post peractam autem sepulturam petimus convenient domini exequutores cum bacalaureo scholae castrensis et persolvant, quod singulis diebus peractis vespere aut completorio accedant ad altare nostrum Sanctae Crucis, aliquot adolescentes scholastici [s], qui per annum integrum decantent ardente tunc candela in medio altaris hymnum *Patris sapientia*²³ et *Salve*²⁴ etc. ad laudem et memoriam passionis Domini nostri Iesu Christi, Redemptoris nostri, et intemeratae Virginis Mariae Matris Eius etc. Item ad ecclesias parochiales infrascriptas pro exequiis funeralibus pro anima nostra et eleemosynis pauperum, videlicet ad Poswole²⁵ viginti, ad Onixty²⁶ similiter viginti sexagenas pecuniae inscribimus et legamus.

²³ Agitur de hymno ecclesiastico *Patris sapientia, veritas divina, [I] Deus homo captus est hora matutina: [I] A notis discipulis cito derelictus: [I] A Iudaeis traditus, venditus et afflictus* ad cyclum Horarum Sanctae Crucis pertinente.

Kalbama apie bažnytinį himną *Patris sapientia, veritas divina, [I] Deus homo captus est hora matutina: [I] A notis discipulis cito derelictus: [I] A Iudaeis traditus, venditus et afflictus*.

²⁴ Celeber hymnus Gregorianus *Salve Regina, Mater misericordiae* etc.

Garsusis grigališkasis choralas *Salve Regina, Mater misericordiae* etc.

²⁵ Lituaniace Pasvalys, tunc oppidulum in districtu Upitensi (Upytė) ad palatinum Trocensem (Trakai) pertinens, nunc sedes districtus et communis. Ecclesia parochialis ab Alexandro magno duce Lituaniae anno 1497 erecta et fundata est.

Pasvalys, tuomet miestelis Trakų vaivadijos Upytės pavieta. Pasvalio parapinę bažnyčią įsteigė Lietuvos didysis kunigaikštis Aleksandras (Jogailaitis) 1497 m.

²⁶ Lituaniace Anykščiai, tunc oppidulum in districtu Vilkomiriensi (Ukmergė) ad palatinum Vilnensem pertinens, nunc sedes districtus et communis. Ecclesia parochialis in Anykščiai iam saec. XV medio steterat, sed privilegium erectionis hucusque latet.

Anykščiai, tuomet miestelis Vilniaus vaivadijos Ukmergės pavieta. Anykščiuose parapinę bažnyčią buvo jau XV a. viduryje, tačiau jos įsteigimo raštas iki šiol nežinomas.

Item generosis dominis fratribus nostris charissimis Casparo et Georgio de Kuzenicz²⁷ pro memoriali fraterno uni eorum centum ducatos in auro et unam lagenam argenteam de duabus. Alteri similiter alios centum ducatos in auro et aliam lagenam argenteam cum suis clausuris utramque ponderis marcarum decem et septem, scotorum viginti unius [7] ex argento nostro²⁸. Item sorori nostrae charissimae dominae Annae, ducis olim Alexandri Swirski relictæ²⁹, legamus sexagenas centum, coclearia argentea duodecim³⁰ et koliebkam nostram minorem nigram cum suo panno, opertorio nigro, quatuor equis rhedariis ex stabulo nostro et aliis attinentiis. Item filiis eius generoso duci Swirski Iacobo³¹ et eius fratribus germanis³² legamus omnibus eis in commune sexagenas ducentas. Item sorori eorum Ursulae, nobilis Stanislai Orzechowski uxori³³, sexagenas quinquaginta.

Item nobili Ioanni Bohuszewicz de Raczuny³⁴ et fratri eius germano ac matri eorum³⁵ omnibus coniunctim sexagenas pecuniae centum quinquaginta et cum hoc uni eorum Ioanni coclearia argentea duodecim ex thesauro nostro³⁶.

Item servitoribus nostris, officialibus scilicet et aliis familiaribus curiae nostrae quibuscunque, persolvantur inprimis salaria eorum quartalis illius in morte nostra currentis ex integro nihil prorsus eorum cuiquam detrahendo. Similiter et pro pannis,

²⁷ Nulla mentio de his fratribus testatoris occurrit in operibus historico-genealogicis. Alboruthenice Kuranec (Куранец), nunc pagus in districtu Vilejka ad provinciam Minscensem pertinens in Alba Russia. Žinių apie šiuos testatoriaus brolius nepavyko rasti. Kurenecas (balt. Куранец), dabar kaimas Baltarusijos Minsko srities Vileikos rajone.

²⁸ Agitur de rebus in indice argenti privati testatoris numero 15 positus (vide inferius).

Kalbama apie testamentą pabaigoje surašyto testatoriaus asmeninio stalo sidabro 15 poziciją.

²⁹ Soror testatoris Anna duci Alexandro Martinidi Świrski circa annum 1562 mortuo nupsit, quam hoc ipso, quo praesens testamentum condebatur, tempore adhuc in vivis fuisse ex ipso textu patet.

Testatoriaus sesuo Ona ištekėjo už kunigaikščio Aleksandro Martynavičiaus Svirskio (mirė apie 1562 m.) ir, kaip matyti, testamentą sudarymo metu dar buvo gyva.

³⁰ Agitur de rebus in indice argenti privati testatoris numero 7 positus (vide inferius).

Kalbama apie testamentą pabaigoje surašyto testatoriaus asmeninio stalo sidabro 7 poziciją.

³¹ Iacobus Świrski, mariscalcus ducalis ab anno 1580, obiit anno 1585.

Jokūbas Svirskis (mirė 1585 m.), Lietuvos didžiojo kunigaikščio maršalas nuo 1580 m.

³² Hi nominatim inferius recensentur.

Šių asmenų vardai nurodyti testamentą pabaigoje.

³³ De hac Ursula eiusque marito nihil constat.

Apie šią Uršulę ir jos vyrą žinių rasti nepavyko.

³⁴ Nulla mentio fit de hoc nobili in operibus historico-genealogicis.

Apie šį asmenį žinių rasti nepavyko.

³⁵ Valentinum et Annam nuncupatos fuisse ex textu inferius posito apparet. De his similiter nihil constat. Toliau testamente nurodyti šių asmenų vardai – Valentinus ir Ona. Apie juos taip pat nieko nežinoma.

³⁶ Agitur de rebus in indice argenti privati testatoris numero 7 positus (vide inferius).

Kalbama apie testamentą pabaigoje surašyto testatoriaus asmeninio stalo sidabro 7 poziciją.

quantum ad illud tempus mortis nostrae dari eis iuste pertinuerit. Deinde vero ultra haec eorum solita salaria ex gratia nostra damus atque legamus eis: domino Laurentio Volski canonico, thesaurario nostro³⁷ sexagenas ducentas et duodecim coclearia argentea ex argento nostro praecipua³⁸, item Mathae[o] Volski coquinae magistro³⁹ sexagenas ducentas et duodecim coclearia argentea⁴⁰, item notario, curiae nostrae actorum scribe Balthasaro Crassowski⁴¹ sexagenas quinquaginta, item Alberto apotecario, servitori veterano⁴², sexagenas triginta, omnibus eis ad numerum Lituanicalem, et hoc si et in quantum aliqui omnium istorum eo tempore nobis servierint, uti nunc serviunt. Reliquis vero aliis servitoribus nostris adiunctis eis sacerdotibus, curiae cubiculariis et factore in Verki pro tempore existente ac caeteris quibuscunque generaliter inferioribus ex salario in curia nostra nobis continue servientibus damus atque legamus pecuniae sexagenas [8] quingentas eiusdem numeri Lituanicalis, quas domini exequutores inter eos dividant et partiantur habito respectu cuiuslibet conditionis et aetatis, quamdiu aliquis eorum nobis servivit, ne quis in animam nostram male contentus dimittatur. Exceptis ab ea summa et divisione factoribus curiarum nostrarum et aliorum bonorum episcopatus alias volosci, qui contenti fiant suis officiis et rebus, quae pro eis hoc testamento inferius legantur.

Item quia paulo ante fecimus mentionem in hoc ipso praesenti testamento de contubernio seu alias bursa studiosorum, propterea volentes insuper, ut pro sustentatione sua aliquos proventus habeant, damus, donamus, legamus et inscribimus eis perpetua donatione duas domus in platea Episcopali ex opposito curiae episcopalis sitas

³⁷ Laurentius Volski, canonicus Vilnensis ab anno 1560, mortuus est anno 1584.

Laurynas Wolski (Wolski; mirė 1584 m.), Vilniaus katedros kanauninkas nuo 1560 m.

³⁸ Agitur de rebus in indice argenti privati testatoris numero 7 positus (vide inferius).

Kalbama apie testamentą pabaigoje surašyto testatoriaus asmeninio stalo sidabro 7 poziciją.

³⁹ Matthaues Volski, frater germanus Laurentii Volski, adhuc in vivis erat anno 1584 tres partes proventuum anni gratiae ad fratrem defunctum pertinentium a capitulo Vilnensi obtinendo.

Matas Wolskis (Wolski; mirė po 1584 m.), L. Wolskio brolis, 1584 m. iš kapitulos gavęs leidimą savo žinion perimti tris ketvirtadalius velionio brolio vadinamųjų malonės metų pajamų.

⁴⁰ Agitur de rebus in indice argenti privati testatoris numero 7 positus (vide inferius).

Kalbama apie testamentą pabaigoje surašyto testatoriaus asmeninio stalo sidabro 7 poziciją.

⁴¹ Baltassar Krasowski, notarius publicus et curiae episcopalis actorum scriba, qui testamentum hoc convalidavit; in notarium ipsius capituli Vilnensis assumptus est anno 1580.

Baltazaras Krasowskis (Krasowski), viešasis notaras ir Vilniaus vyskupo teismo aktų raštininkas, patvirtinęs šį testamentą; 1580 m. tapo katedros kapitulos raštininku.

⁴² Albertus Blasii de Zbąszyń (in Polonia), vetus pharmacopola testatoris, qui servitorum suorum respectu privilegium super donatione domus Vilnae sub iurisdictione episcopali consistentis a testatore obtinuit anno 1569 (vide *Pergamentų katalogas*, Nr. 616).

Vaitiekus (Albertas) iš Zbąszyńio (Lenkijoje), Błażejeaus sūnus, senas testatoriaus vaistininkas, dar 1569 m. už savo tarnybą gavęs iš testatoriaus namus Vilniuje, Vyskupų gatvėje.

et per nos a fundamentis erectas et aedificatas⁴³ unam, quam emimus pecuniis nostris a certa haerede eiusdem domus⁴⁴, alteram vero, quam in area antiquitus deserta extruimus⁴⁵, ut inde in usum eorum quotannis censum percipiant, prout litterae nostrae desuper confectae plenius testantur⁴⁶. Quas tamen domus volumus et cupimus fieri sub potestate et administratione reverendi patris rectoris Collegii pro tempore existentis, qui eas ipsas domus gubernet et ipsis studiosis censum ex eis proveniente[m] singulis annis totum et integrum ab inquilinis exactum det et subministret. Iustum autem et conveniens foret, ut ipsi iidem studiosi precibus ac orationibus suis huius beneficii nostri memoriam aliquam habeant, quod uberiori iudicio ipsius reverendi patris rectoris commendamus, quo pacto id inter eos statuatur et ordinet. Iurisdictionem tamen omnem utriusque praedictae domus cum eorum [s] pro tempore habitatoribus et cum aliis debitis obsequiis, quae reliqui cives Vilnenses ipsius Reverendissimi praestare tenentur, per [9] Reverendissimum et officiales eius in toto et integre reservamus.

Item quoad argentum nostrum, quod habemus in thesauro et camera nostris, cuiuscunque operis, ponderis et formae sit, quemadmodum in fine huius testamenti nostri specificè nominatum et descriptum est, in summa marcas trecentas quinquaginta octo, scotos sex cum dimidio, hoc ipsum argentum totum praeter illud, quod a nobis legatum est, item crux pectoralis aurea una cum sua catenula ponderis aureorum septuaginta sex⁴⁷ volumus, ut a dominis exequutoribus nostris vendatur. Haec vero summa pecuniae

⁴³ V. Drėma scribit has domus in hodierna platea Universitatis numero 9 stetisse (vide V. D r ė m a, *Dingės Vilnius*, Vilnius, 1991, p. 218).

V. Drėmos nuomone, šie namai stovėjo Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto vietoje (Universiteto g. 9).

⁴⁴ Mentio fit forsā de emptione domus lignee cuiusdam Catherinae lotricis pro 90 sexagenis Lituanicis a testatore Vilnae peracta anno 1570. Litterae chartaceae super hac re confectae datam 1 iulii 1570 habebant, quae nobis solummodo ex indice brevi privilegiorum Collegii Vilnensis a P. Rabikauskas edito manifestae sunt (vide P. R a b i k a u s k a s, *Medžiaga senojo Vilniaus universiteto istorijai* [II–III], p. 356).

Veikiausiai kalbama apie kažkokios skalbėjos Kotrynos medinį namą, kurį testatorius už 90 kapų lietuviškų grašių nupirko 1570 m. Dokumentas buvo surašytas popieriuje ir pažymėtas 1570 m. liepos 1 d. data; jis žinomas tik iš P. Rabikausko paskelbto trumpo Vilniaus kolegijos privilegijų sąrašo.

⁴⁵ Agitur forsā de emptione domus lignee Matthiae Brzozowski Cracoviensis a testatore Vilnae peracta anno 1569. Litterae chartaceae desuper confectae de data 3 octobris 1569 erant, quae nobis similiter ex praedicto indice a P. Rabikauskas edito manifestae sunt (vide P. R a b i k a u s k a s, *Medžiaga senojo Vilniaus universiteto istorijai* [II–III], p. 356).

Veikiausiai kalbama apie Motiejaus Brzozowskio (Brzozowski) iš Krokuvos medinį namą su sklypu, kurį testatorius nupirko 1569 m. Dokumentas buvo surašytas popieriuje ir pažymėtas 1569 m. spalio 3 d. data; jis žinomas tik iš minėto Vilniaus kolegijos privilegijų sąrašo.

⁴⁶ De his litteris testatoris nihil nobis constat.

Apie šį testatoriaus raštą nieko nežinoma.

⁴⁷ Agitur de re indici argenti privati testatoris numero 20 inserta (vide inferius).

Kalbama apie testamento pabaigoje surašyto testatoriaus asmeninio stalo sidabro 20 poziciją.

praedicti argenti et crucis ac catenulae venditorum aliis pecuniis nostris pro sufficientiori huius testamenti nostri exequutione adiungatur et reservetur.

Quoad alia, puta vestes nostras et ornamenta parietum domestica, equos et aliam suppellectilem curiae nostrae, coquinae, cantinae et aliarum rerum, tali modo disponimus et ordinamus. Inprimis donamus atque legamus generoso domino Augustino Rotundo Mielieski iuris utriusque doctori, advocato Vilnensi⁴⁸ etc., amico nobis semper observando, anulum aureum cum pulchro zaphiro, quem habemus in scatula camerae nostrae rubea nova, ubi et alias res et scripturas nonnullas asservare soliti sumus, necnon stragulum lecti nostri alias koldra praecipuum de athlasso rubeo viridi kitaika circumductum et tentorium etiam lecti nostri de panno ex duobus unum, rubeum aut coelestinum, quod elegerit.

Item reverendo domino Thomae Makowiczki canonico Vilnensi⁴⁹, quem una cum fratre suo defuncto⁵⁰, singulari amore semper prosequuti sumus, legamus atque donamus currum nostrum koliebkam minorem cum suo panno rubeo, quatuor equis de stabulo nostro, rhedis et omnibus attinentiis ac horologium camerae nostrae rotundum deauratum [10] cum huiusmodi inscriptione „Quot volvente rota numeros transmittimus, istud [/] totum de vita cedere crede tua“⁵¹. Imagines etiam Romanas sericeas glaucas factas ad modum crucis. Item Agnus [s] Dei cum sua scatula, quae habere soliti sumus in pariete habitationis nostrae.

Item horologium tertium, quod habuimus post mortem reverendi olim domini Albini doctoris, suffraganei nostri⁵² reverendo patri rectori Collegii, horologium vero ad modum libelli reverendo patri provinciali collegiorum Societatis Iesu per Regnum Poloniae et Lituaniam, qui saepe peregrinari et collegia sua visitare solet, loco memorialis itinerarii damus et legamus.

Item venerabili domino Laurentio Volski canonico vestem nostram aliquam honestam subductam vel non subductam, quam ipse sibi elegerit, vel, si placuerit, loco huiusmodi vestis pallium aliquod praecipuum. Item clavicordium musicum et tentorium lecti de panno unum de duobus donamus. Item vestem brevem nigram de veluto marduribus

⁴⁸ Augustinus Rotundus Mielieski, advocatus Vilnensis ab anno 1552 usque ad mortem, quam obiit anno 1582.

Augustinas Rotundas Mielieskis (mirè 1582 m.), Vilniaus vaitas (1552–1582).

⁴⁹ Thomas Makowiecki, canonicus Vilnensis ab anno 1564.

Tomas Makowieckis (Makowiecki), Vilniaus kapitulos kanauninkas nuo 1564 m.

⁵⁰ Ioannes Makowiecki, custos Vilnensis ab anno 1560, mortuus est anno 1569.

Jonas Makowieckis (Makowiecki; mirè 1569 m.), Vilniaus katedros kustodas nuo 1560 m.

⁵¹ Versus elegius.

Eleginis distichas.

⁵² Georgius Albin(i)us, suffraganeus Vilnensis ab anno 1550, obiit anno 1570.

Jurgis Albinijus, Albinas (mirè 1570 m.), Vilniaus vyskupas sufraganas (1550–1570).

subductam fratri eius Mathaeo coquinae magistro donamus et legamus. Birros sabellis subductos et non subductos, si qui tunc fuerint, idem praefatus dominus Laurentius Volski et concionator foundationis nostrae pro tempore existens habeant. Item eidem concionatori ac altariae tunicam aliquam honestam de panno aut petiam czamolety et viginti sexagenas pecuniae ex gratia nostra, ut pro anima nostra Dominum Deum in concionibus suis sedulo precetur, legamus.

Item aliae omnes nostrae vestes, tunicae, pallia et zupicę distribuuntur inter cubicularios, quibus et aliae vestiunculae pro cuiusque conditione denuo, si opus fuerit, comparentur, ne nudi dimittantur. Item vestis aliqua de nostris domesticis, etiam si quae fuerit pellibus mardurinis subducta, aut aliquod aliud pelliceum detur sacerdoti confessario nostro pro tempore existenti et cum hoc quinque sexagenae pecuniae [11] Lituanicalis, ut et ipse quoque in orationibus suis et celebratione missarum suarum nostri non obliviscatur. Clericus quoque noster inter sacerdotes pro conditione sua non negligatur. De vestibus autem et tunicis secularibus et illis, quas vulgo vocant barwy, si tunc in thesauro fuerint, provideantur servitores domestici iuniores, prout visum fuerit dominis exequutoribus.

Item aulaea Belgica duo maiora, quibus in habitationibus nostris parietes adornantur, demptis illis, quae dedimus ad altare Sanctae Crucis in ecclesia cathedrali, damus ac legamus pro usu Collegii Vilnensis et sedilia nigra de camera nostra cum bullis de aurichalco. Illa vero alia aulaea, quae habentur in parietibus habitationis nostrae in Verki, similiter et lodices seu tapetia domestica curiae nostrae in usum ecclesiae cathedralis legamus et inscribimus⁵³.

Item equi et podiadzki, quicumque superfuerint in stabulo nostro, expeditis legatis distribuuntur inter ducem Iacobum Swirski et servitores nostros indigentes, quibus dominis exequutoribus melius videbitur. Si quid autem fieri potest, etiam in usum conventus fratrum Bernardinorum impertiantur. Item bombardas, enses, scuta, sellas et hastas militares cum suis vexillis, quaecumque tunc secundum registrum inventarii rerum nostrarum sive Vilnae, sive in Verki vel in alio quovis loco habebuntur⁵⁴, quae in vita nostra non fuerint distributa, duci Iacobo Swirski legamus et tympana magna aerea.

Item quoad horrea et frumenta omnium et singularum curiarum episcopatus nostri et beneficiorum per nos possessorum, etiam antiqua, quae annis prioribus ante mortem

⁵³ Duo aulaea opony dicta ecclesiae cathedrali a testatore donata in inventario apparatus dictae ecclesiae anno 1598 compilato recensentur (vide *Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius*, f. 4, b. 35808 (A-2472), l. 36: 3. *Opona zielona tkana z herbem godnej pamieci ks. Waleriana biskupa wileńskiego, odespod tkanice plótniane i okolo listew*; 4. *Opona takaż zielona z herbem tegoż ks. Waleriana także listwami plótnianemi podszyta*).

Du testatoriaus Vilniaus katedrai dovanoti gobelenai minimi 1598 m. jos inventoriuje.

⁵⁴ Inventarium, de quo mentio hic fit, ubi sit, nobis non constat.

Minimas inventorius mums nežinomas.

nostram in horreis deposita haberentur, tam videlicet siliginis quam aestivalium, haec per dominos exequutores petimus statim revideantur et conscribantur, quorum tandem omnium expedita honeste necessitate sepulturae nostrae medietatem integram donamus atque legamus [12] factoribus nostris earundem curiarum (excepto factore in Verki) pro servitio eorum honesto, administratione et diligentia praestita nobis in vita nostra circa easdem curias. Aliam autem medietatem omnis generis frumentorum legamus et donamus reverendissimo domino successori nostro. Quod vero attinet eam siliginem et alia frumenta, aestivalia, brasea, farinam et omne genus leguminum, carnes porcinas, lacticia et id genus alia victualia parata, quae tunc in curiis nostris Vlnensibus et Verkoviensibus et alibi habebuntur, prout et habentur semper ex aliis curiis Vilnam aut Verki comportata, haec simili modo eodem tempore provideantur et conscribantur, ne per aliquem distraherentur. Deinde absoluta sepultura et expeditione servitorum nostrorum reficiantur ex illis rebus pro anima nostra adolescentes et pueri pauperes scholarum et aliqua pars egenorum, ut in sepulturis catholicorum defunctorum pie fieri consuevit. Impartiatur aliquid ex his et patribus Iesuitis, Conventualibus et hospitalibus, ut pro anima nostra Dominum Deum tanto libentius exorent. Quidquid autem earum rerum ultra haec super fuerit, vendatur et in exequutionem sufficientiorem huius testamenti reservetur. Quae uberiori prudentiae et discretioni dominorum exequutorum committimus.

Item quoad pecora et pecudes et alites domesticos, haec omnia salva et integra ubique pro reverendissimo domino successore nostro remaneant et conserventur. Similiter et [in] Onixty et in Poswole pro successoribus, quamvis nos, dum in episcopatum hunc venimus, nihil prorsus horum invenimus, omnia adducta sunt nobiscum empta ex episcopatu Luceoriensi.

Item de cantaris aereis et stanneis et illis, quae banie vocantur, et scyphis, cuiuscunque operis fuerint, praeter argentum, haec tam de rebus cantinae quam coquinae accipiant et dividant inter se pro usu [13] suo dominus Laurentius Volski, Mathaeus magister coquinae nostrae et dux Iacobus Swirski. Item domino Laurentio Volski et eidem fratri eius donamus et inscribimus omnia mensalia, manutergia et alios lineos panniculos ad ornamenta mensarum pertinentes. Provideatur inde et concionator noster verbi Dei, prout visum fuerit.

Item quoad cistas maiores, quae habentur in thesauro et camera nostra, istarum etiam impertiatur aliqua pars ad sacristiolam, si opus fuerit, altaris nostri. Aliam aliquam ad ecclesiam in Szeszole⁵⁵ propter servandas in ea res sacras, de quo nos sacerdos

⁵⁵ Lituanice Šešuoliai, tunc oppidulum in districtu Vlnensi, nunc vero in districtu Vilkomiriensi. Ecclesia parochialis in Šešuoliai ab ipsomet testatore fundata est die 17 mensis octobris anno 1572, primo vero rectori nomen fuit Franciscus Ropotkowicz Radomski, de quo forsitan mentio est ulterius.

Šešuoliai, tuomet miestelis Vlniaus paviete. Šešuolių parapinę bažnyčią 1572 m. spalio 17 d. įsteigė pats testatorius. Pirmasis jos klebonas buvo Pranciškus Ropotkowiczus Radomskis (Ropotkowicz Radomski), kuris veikiausiai ir turimas galvoje tolesniame tekste.

illius ecclesiae pluries sollicitavit. Cisticulas autem minores habeat dominus canonicus, thesaurarius praeter scatulas minores, quae propter res servandas sacras dentur ad altare nostrum Sanctae Crucis. Item currus stabuli maiores et minores, isti omnes exceptis illis, qui supra iam aliis sunt designati et legati, cum pannis, rhedis et omnibus attinentiis distribuantur inter duces Iacobum Swirski et Ioannem Bohuszewicz de Raczyne.

Item species et aromata cuiuscunque generis et vina in cantinis nostris, si tunc fuerint, volumus, ut inter se dividantur domini exequutores praesentis testamenti nostri, absoluta tamen prius sepultura. Item pelles pantherinae, castorinae, mardurinae, vulpinae et id genus, quae etiam apud nos fieri consueverunt, necnon cutes ferinae et pecorum pro coquina nostra mactatorum et aliae, quae tunc Vilnae, in Verki et ubicunque fuerint, volumus, ut vendantur, et pecunia illa aliis pecuniis nostris pro pleniori expeditione testamenti adiungatur.

Item quoad mel crudum anni tunc currentis et transactorum, quodcunque tunc in cantinis nostris, praecipue apud patres Iesuitas in Collegio eorum, ubi eius depositum habetur, in morte nostra inventum fuerit, volumus, ut non diripiatur, sed revideatur statim fideliter [14] et conscribatur, tandem absoluta necessitate honestae sepulturae nostrae in tres partes aequales ita dividatur: reverendissimo domino successori nostro una eius pars reservetur, alteram dominis exequutoribus nostris huius testamenti una cum sorore nostra charissima domina Anna, ducis Swirski relicta, donamus atque legamus, ut inter se aequaliter dividant, tertiam similiter legamus reverendis patribus Iesuitis Collegii nostri.

Item quoad libros pro concionatore per nos praeparatos, apparatus, vasa sacra et reliquias Sanctorum pacificalibus inclusas ac alia ornamenta altaris nostri Sanctae Crucis in ecclesia cathedrali, petimus a venerabili capitulo, cuius haec administrationi una cum ipso altari et bonis Borodzicze a nobis credita sunt, quatenus haec si non saepius, adminus singulis annis per aliquos deputatos confratres eorum revideantur iuxta registra nostra suis dominationibus et concionatori eidem et altaristae nostro data⁵⁶, ut apud eum omnia haec semper salva et integra habeantur.

Item scrinium cum literis et privilegiis bonorum episcopatus Vilmensis volumus, ut domini exequutores sigillis nostro et suis obsignatum deponant ad aliquod breve tempus in testudine consueta Collegii Societatis Iesu et non alibi, et tandem suo tempore salvum et integrum reverendissimo domino successori nostro extradatur. Literae vero aliorum beneficiorum, quae sunt in alio speciali scrinio rubeo picto, assignentur illis, qui nobis in illis beneficiis canonicè successerint.

Item si quae materia, utpote lateres et cementum, in laterificinis Verkoviensibus fuerint, hanc ipsam materiam, quia nostris pecuniis paratur, converti et dari volumus

⁵⁶ De his registris nihil nobis constat.
Šie inventoriai mums nežinomi.

pro complemento earum domorum, quae in platea Episcopali ex opposito curiae nostrae in certis areis denuo in usum studiosorum bursae a nobis [15] aedificari coeptae sunt, si eousque nondum completae fuerint⁵⁷.

Ut autem omnibus et singulis huiuscemodi legatis sit certus modus et facultas, unde haec impleantur, ostendimus et assignamus ad hoc ipsum exequutionis opus paratae a nobis pecuniae et numeratae depositaeque, dum haec scripsimus, realiter et in effectum in domo murata Collegii Vilmensis patrum Societatis Iesu, nempe in una testudine domus eiusdem Collegii, in qua depositum nostrum, pecuniam videlicet, quam habemus, argentum et alia, servamus, et hoc sub scitu et clavibus thesaurarii nostri domini Laurentii Volski canonici Vilmensis, scilicet tam pro expeditione funeris quam amicorum, servitorum et omnium aliarum rerum in hoc testamento ut supra contentarum et legatarum idque in moneta Lituanicali diversa nunc currente sexagenas numeri Lituanicalis duo millia et ducentas, ducatos vero in auro ducentos quinquaginta quinque, cum hoc argentum et caetera, quae apud eundem dominum Laurentium Volski et in camera nostra continue habentur, tali tamen conditione, ut ex eadem praedicta pecuniae summa et quartale illud, de quo mentio supra est, servitoribus nostris persolvatur. Hoc etiam specialiter adiecto et proviso, si et in quantum postea in comitiis generalibus moneta Lituanicalis quoquomodo minoris valoris, quam nunc est, fuerit laudata seu coaequata in valore monetae Polonicali, prout iam ante cum moneta grossorum quadruplicum factum est⁵⁸, extunc providentes, ne post mortem nostram domini exequutores nostri praesentis testamenti ab aliquibus personis, amicis videlicet, servitoribus ac ecclesiis, perturbentur et inquietentur, volumus, ut omnibus et singulis, quibus per [16] nos aliqua summa legata et assignata est, omnino etiam detur et persolvatur ad illum valorem et numerum coaequatum et constitutum, prout tum ex comitiis decretum fuerit, et non ad Lituanicum modernum, quod eorum quilibet grato a nobis suscipiat animo.

Et hoc quoque addimus habere volentes, quod si et in quantum in persolvendo illo quartuali servitoribus nostris, quo nos Dei voluntate mori contigerit, plus solvere et exponere, quam hoc, quod supra praesenti testamento nostro deputavimus, oportuerit, extunc illud quoque, quod opus fuerit, addatur et suppleatur ex summa pecuniae posteriore

⁵⁷ Dubitamus, de quibus domibus hoc loco sermo sit: utrum de eis, quae supra in hoc ipso testamento expresse recensentur (vide notam 38 et 39), an de quibusdam aliis.

Neaišku, apie kokius namus čia kalbama: ar apie tuos, kurie anksčiau minimi testamente (žr. 38 ir 39 nuorodą), ar apie kokius nors kitus.

⁵⁸ Agitur de coaequatione grossorum quadruplicum Lituanicorum „ketvirtokai“ vocatorum in comitiis Lublinsibus anno 1569 peracta, cum praefata moneta ad valorem quatuor grossorum Polonicorum redacta sit.

Kalbama apie 1569 m. Liublino seimo metu įvykdytą lietuviškų ketvirtokų devalvavimą iki 4 paprastų lenkiškų grašių vertės.

in testamento infra posita et quae ex ratione facta superfuerit. Sciendum est autem, quod ultra supradictam pro testamento designatam a nobis summam restat adhuc alia specialis pecuniae summa, dum scilicet haec scripsimus, in eiusdem thesaurarii nostri manibus et in eodem Collegio patrum Iesuitarum deposita in moneta etiam Lituanicali diversa, videlicet sexagenae decem millia septingentae et sexaginta, grossi quinquaginta unus, praeter alias perceptorum pecuniae summas et summam argenti vendendi, quae postea ad manus ipsius domini Laurentii thesaurarii pervenerint. Ex qua quidem summa posteriore procurantur nunc et in futurum procurari debent omnes necessitates et exposita curiae nostrae quotidiana ordinaria et extraordinaria, ut fieri consuevit. De quibus omnibus pecuniis anni tunc currentis et quomodolibet postea percipiendis post mortem nostram ipse thesaurarius pro fide et virtute sua condignam reddere teneatur rationem dominis collegis suis aliis, praesentis testamenti nostri exequutoribus. Quem licet iam de praeteritorum [17] annorum thesauri nostri procuratione sufficienter quietavimus, nihilominus tamen et hoc praesenti testamento nostro dignam eum et plenam rationem fecisse testamur et liberum pronunciamus. Non enim adduci potuimus (neque debuimus), quin eius fidei, quam in dispensando thesauro nostro semper nobis integerrimam servavit et omnibus aliis sibi commissis officiis strenue atque vigilanter sese gessit, debitum daremus testimonium. Reddant etiam coram eis rationem sufficientem de proventibus nostris et retentis alii quoque omnes et singuli factores, procuratores et clavigeri curiarum nostrarum de administrationibus suis omni excusatione semota. Quod ipsorum dominorum exequutorum favori et diligenti examinationi committimus.

Expedita autem omni et sufficienti in toto exequutione huius testamenti nostri ut supra, quicquid ad ultimum pecuniarum ipsarum nostrarum ex ratione facta in manibus thesaurarii nostri remanserit et superfuerit, ex ea ipsa summa ultima volumus adhuc dari pro eisdem studiosis bursae nostrae pro tempore existentibus sexagenas trecentas, ut aut domus aliqua in civitate hac ematur propter proventum seu censum aliquem in sustentationem perpetuam eorundem studiosorum aut ad interesse alias viderkoff iustum et conveniens detur, iuxta quod utilius visum fuerit dominis exequutoribus nostris et reverendo patri rectori Collegii. De quo diligenter petimus, ut ea ipsa res et voluntas nostra effectum suum omnino sortiatur⁵⁹.

Residuum autem eiusdem ultimae summae, quicquid ultra has trecentas sexagenas superfuerit, damus et legamus amicis et consanguineis nostris in usum eorum proprium, ut etiam et illi aliquid erga se amoris nostri cognoscant, siquidem in vita [18] nostra respectu ecclesiarum Dei et aliorum operum, quibus necessario occupati fuimus, rebus atque necessitatibus eorum subvenire non potuimus. Istis ex nomine videlicet: sorori nostrae dilectae dominae Annae, ducis olim Alexandri Swirski relictiae,

⁵⁹ Hanc summam 300 sexagenarum in fenus locatam fuisse ex rebus subsequentium annorum certo scimus.

Vėlesnių metų faktai byloja, kad ši 300 kapų lietuviškų grašių suma buvo skolinama už palūkanas.

item filiis et filiae eius Iacobo, Ioanni, Stanislao et Ursulae⁶⁰, item duci Georgio Gedroc, qui in Italiam profectus est, si redierit, et fratri eius Hieronimo⁶¹, item Ioanni et Valentino fratribus de Raczuny et matri eorum Annae⁶², item Annae Lastowska Mordasowna de districtu Osmianensi iam viduae cum liberis eius⁶³. Quibus omnibus volumus et diligenter petimus, ut domini exequutores huius praesentis testamenti nostri eam pecuniae summam supradictam in aequales partes divisam distribuant nec aliter sub bona et amica fide facere dignentur.

Item quia in scriniis nostris domesticis et aliis locis camerae nostrae habemus et servamus diversas literas, utpote ad controversias iudiciales pertinentes, et cum hoc quietationes varias super contributionibus Reipublicae per nos fideliter semper persolutis, similiter et alias diversas regias missiles et id genus, petimus dominos exequutores, ut huiusmodi literae per eos revideantur, et quae fuerint necessariae pro successore nostro, reserventur ac obsignatae sigillis eorum interim dentur ad servandum ad venerabile capitulum. Similiter et quietationes, ne post mortem nostram dubitatio vel controversia aliqua suboriat, praecipue tanquam de non persolutis aliquando contributionibus ipsis, quae vero non fuerint necessariae, comburantur.

Item liber noster pontificalis argento ornatus et veluto ac annulus aureus pastoralis cum iacincto satis magno detur ad thesaurum ecclesiae cathedralis Vilnensis⁶⁴, missale

⁶⁰ De sorore testatoris Anna Świrska eiusque filiis Iacobo, Stanislao et Ursula vide notam 27–30. De Ioanne Świrski nihil constat.

Apie testatoriaus seserį Oną bei jos vaikus Jokūbą, Stanislovą ir Uršulę žr. 27–30 nuorodą. Apie Joną Svirskį nieko nežinoma.

⁶¹ Ignoramus, de quibus personis ex prolixa familia duicali Giedraičiai (Polonice Giedroyć) hoc loco sermo sit.

Sunku pasakyti, apie kuriuos plačios Giedraičių giminės narius čia kalbama.

⁶² De his in principio testamenti sermo fuit (vide notam 31 et 32).

Šie asmenys minimi testamento pradžioje (žr. 31 ir 32 nuorodą).

⁶³ Agitur forsitan de filia Stanislai Stanislaidis Mordas notarii (scribae) palatini Vilnensis et iudicis castrensis Vilnensis, quae nobili NN Łastowski ex districtu Osmianensi nupsit et Theodorum Łastowski (†1612) futurum notarium et iudicem castrensem Osmianensem procreavit (vide *Urządnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy, t. 1: Województwo wileńskie. XIV–XVIII wiek*, pod red. A. Rachuby, opr. H. Lulewicz, A. Rachuba, Pr. P. Romaniuk, U. Jemialianczuk, A. Macuk, Warszawa, 2004, nr 591, 865, 1581, 1585, 1801).

Veikiausiai kalbama apie Vilniaus vaivados raštininko ir Vilniaus pilies teismo teisėjo Stanislovo Stanislovavičiaus Mordaso (Mordas) dukrą, kuri ištekėjo už Ašmenos pavieto bajoro NN Łastowskio ir susilaukė sūnaus Teodoro Łastowskio, Ašmenos pilies teismo raštininko, vėliau teisėjo.

⁶⁴ Pontificale, de quo sermo hic est, ubi locorum sit, nobis non constat, annuli vero aurei numero tres in thesauro cathedrali hodie inveniuntur, sed nullus eorum hucusque identificatus quoad possessorem (vide *Vilniaus katedros lobynas. Albumas*, sud. R. Budrys, V. Dolinskas ir kt., Vilnius, 2002, Nr. 10–12).

Minimas pontifikalas mums yra nežinomas. Katedros lobyne išliko trys auksiniai žiedai, bet jų savininkai kol kas neidentifikuoti.

vero nostrum pargamineum scriptum, in quo divinum sacrificium celebrare soliti fuimus, picturis, veluto [19] brunatico et bullis argenteis ornatum legamus atque donamus, prout et dedimus iam ipso facto, ad altare nostrum Sanctae Crucis in eadem ecclesia.

Ut autem omnia et singula praemissa superius specificata et a nobis, prout praemissum est, ordinata exequutioni debitae demandentur suumque sortiantur effectum, omnibus melioribus modo, via, iure, causa, stylo et forma, quibus melius, tutius et efficacius de iure debuimus et potuimus possumusque et debemus, fecimus, constituimus, creavimus, deputavimus et ordinavimus facimusque, constituimus, creamus, deputamus et ordinamus in suos veros, certos, legitimos et indubitatos huiusmodi testamenti et extremae ordinationis ac voluntatis nostrae ultimae exequutores, dispensatores, curatores, procuratores ac tutores, videlicet reverendos ac venerabiles et generosos dominos Laurentium Volski custodem Luceoriensem, thesaurarium nostrum, Thomam Makowiczki canonicos Vilnenses necnon reverendum patrem rectorem Collegii Vilnensis Societatis Iesu pro tempore existentem, Augustinum Rotundum Mielieski, legum doctorem, tenutarium Stoklescensem, advocatum Vilnensem, ducem Iacobum Swirski, sororium nostrum dilectum, absentes tanquam praesentes omnes et eorum quemlibet in solidum, ita tamen quod non sit melior conditio primitus occupantis nec deterior subsequentis, sed quod unus eorum incoeperit, alter id proseguere, mediare, terminare valeat et finire ac ad effectum perducere specialiter et expresse. Quibus quidem dominis exequutoribus et eorum cuilibet in solidum damus atque concedimus plenam, liberam et omnimodam potestatem, licentiam, auctoritatem ac plenum posse et mandatum omnia et singula in praesenti testamento contenta ac testamentum hoc et ultimam voluntatem huiusmodi exequendi et adimplendi, caetera [20] omnia et singula debita et obligata a quibuscunque debitoribus, cuiuscunque status, ordinis, conditionis et praeeminentiae existant, huiusmodi testamenti vigore repetendi, exigendi, levandi et extorquendi, de perceptis et levatis finem quietandi et pactum de ulterius rem habilem non petendo verbo vel in scriptis faciendi necnon legata supra expressa personis et locis superius specificatis solvendi et distribuendi et generaliter omnia alia et singula faciendi, dicendi, gerendi et procurandi, quae in praemissis et circa ea fuerint seu quomodolibet opportuna et quae nos ipsi faceremus et facere possemus, hanc siquidem nos asserimus esse voluntatem nostram ultimumque testamentum nostrum, quam et quod valere volumus et tenere iure testamenti, et si iure testamenti non valeret ratione omissionis, praeteritionis vel alterius cuiuscunque solennitatis, volumus hanc nostram ultimam voluntatem valere et tenere iure codicillorum seu donationis causa mortis et inter vivos et tanquam iure ultimae voluntatis, quo melius valere potuit, cassantes, irritantes et annullantes omne aliud testamentum et aliam quamcunque voluntatem per nos hactenus quomodolibet et quibuscunque verbis, etiam derogatoriis, factum et factam, reservantes etiam nobis arbitrium hociusmodi testamentum nostrum mutandi, corrigendi, addendi et minuendi in toto vel in parte alias iuxta voluntatis nostrae beneplacitum.

In quorum omnium et singulorum praemissorum fidem et testimonium praesens testamentum et ultimam voluntatem seu codicillum manu nostra propria subscripsimus et nostri sigilli maioris subimpresione obsignari ac per notarium publicum subscribi et signo eiusdem communiri curavimus praesentibus reverendis et honorabilibus dominis Ioanne Jarczewski⁶⁵ decano ecclesiae nostrae cathedralis Vilnensis et vicario perpetuo ecclesiae parochialis Sancti Io[21]annis Vilnae, Simone a Brzeziny⁶⁶ cantore eiusdem ecclesiae nostrae, Stanislao Damiczki Miscicio in Niedzwiedzicze plebano⁶⁷ et Antonio Jelenski⁶⁸ mansionario et paenitentiaro praedictae cathedralis ecclesiae Vilnensis, testibus circa praemissa a nobis specialiter vocatis et rogatis. Actum Vilnae in curia nostra episcopali in domo maiori murata habitationis ac residentiae nostrae solitae die vigesima sexta mensis martii anno Salutis nostrae millesimo quingentesimo septuagesimo nono.

~Valerianus episcopus manu propria subscripsit~

[*Sigillum testatoris maius impressum*]

~[*Signum notarile*]⁶⁹]

Ego Baltasar Stephani Crasowsky, clericus dioecesis Luceoriensis, sacra auctoritate apostolica notarius publicus, qui praesentis testamenti et ultime voluntatis seu

~ Manus ipsiusmet testatoris in archetypo.

Originale testatorias autografas.

⁶⁵ Ioannes Jarczewski, vicarius perpetuus ecclesiae parochialis Sancti Ioannis Vilnensis ab anno 1571, decanus Vilnensis ab anno 1575, obiit anno 1596.

Jonas Jarczewskis (Jarczewski; mirė 1596 m.), Vilniaus Šv. Jono parapinės bažnyčios nuolatinis vikaras nuo 1571 m., Vilniaus katedros dekanas nuo 1575 m.

⁶⁶ Simon de Brzeziny, Brzeziński, cantor Vilnensis ab anno 1570, mortuus est circa annum 1594.

Simonas iš Brzezinų, Brzeziński (Brzeziński; mirė apie 1594 m.), Vilniaus katedros kantorius nuo 1570 m.

⁶⁷ De hoc nihil nobis constat. Alboruthenice Mjadzvedzičy (Мядзведзічы), tunc oppidulum in districtu Novogrodensi, nunc vero pagus in districtu Ljachavičy ad provinciam Brestensem pertinens in Alba Russia. Ecclesia parochialis in Mjadzvedzičy iam saec. XV exeunte steterat.

Apie šį asmenį nieko nežinoma. Medvedičiai (balt. Мядзведзічы), tuomet miestelis Minsko vaivadijos Naugarduko pavieta, dabar kaimas Baltarusijos Bresto srities Liachovičių rajone. Parapinė bažnyčia Medvedičiuose buvo jau XV a. pabaigoje.

⁶⁸ De hoc itidem nihil nobis constat.

Apie šį asmenį taip pat nieko nežinoma.

⁶⁹ Signum praesefert tres flores culmis inter se iunctos una cum initialibus notarii B. C., abbreviatione I. N. R. I. (*Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum*) et versiculo biblico *Laudans invocabo Dominum et ab inimicis meis salvus ero* ex Psalmo 17 (18) deprompto. Idem signum in aliis litteris testatoris videri potest (vide *Lietuvos istorijos paminklai. Iš Lietuvos istorijos ir etnografijos muziejaus rinkinių*, sud. B. Kulnytė, Vilnius, 1990, Nr. 127).

Notaro ženklas vaizduoja tris koteliais sujungtus žiedus su notaro inicialais B. C., abreviatūra I. N. R. I. (*Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum*) ir Biblijos eilute *Laudans invocabo Dominum et ab inimicis meis salvus ero* iš Senojo Testamento Psalmių knygos (Ps, 17 (18)). Tas pats ženklas matyti kitame testatorias duotame dokumente.

codicilli per supra memoratum reverendissimum in Christo patrem et dominum, dominum Valerianum Dei gratia episcopum Vilnensem, testatorem, confectioni et in eo contentorum specificationi ac dominorum exequutorum nominationi et deputationi aliisque omnibus et singulis, dum sic, ut praemissum est, agerentur et fierent, praesens interfui eaque omnia praemissa ita fieri vidi et audivi, ideo hoc testamentum manu alterius [22] fideliter scriptum subscripsi signoque ac nomine meis consuetis una cum sigilli memorati reverendissimi domini testatoris impressione communivi in fidem et testimonium omnium praemissorum rogatus et requisitus.^d

Argentum datum per reverendissimum dominum fundatorem pro Collegio Vilnensi ad manus patrum Societatis Iesu a principio foundationis

Naprzód

- [1.] Monstrancija srebrna pozłocista wszytka, waży grzywien 5 / 4.
 - [2.] Kielich srebrny z patyną wszytek pozłocisty, waży grzywien 2 / 23.
 - [3.] Kielich drugi srebrny z patyną miescy pozłocisty, waży grzywien 3 / 8½.
 - [4.] Pacyfikalik srebrny stojący okrągły subtelnej roboty, wszytek pozłocisty, mając na wirschu Passyję, perłami czterema i kamyczkami rozmaitemi ochędożony, z jednej strony relikwie, a z drugiej obrazik św. Elżbiety dającej jałmużnę, waży grzywien 2 / 6.
 - [5.] Puszka srebrna z nakrywką pozłocista dla chowania sakramentu, waży skojcy / 18.
 - [6.] Kieliszek mały pozłocisty dany przez pana Jana Urlicha kaplice św. Marcina na zamku wysokim wileńskim⁷⁰, waży grzywien 2.
 - [7.] Srebra gotowego z rzędu końskiego nierobionego na potrzeby kościelne, waży grzywien 4 / 4.
 - [8.] Łyżek srebrnych 3 stołowych dla starszych Jezuitów, waży grzywien 1 / 7.
- Suma tego srebra do Collegium oddanego waży grzywien 21, skojcy 22½. [23]

A to jest srebro jako niżej jego miłości księdza biskupowe dworne, co w skarbu jego miłości jest, stołowe, co na służbę i kuchenne i w komorze jego miłości, które

^{d-d} Manus Baltassar Krasowski notarii publici in archetypo.

Originale wiešojo notaro Baltazaro Krasowskio ranka.

⁷⁰ Agitur forsan de Ioanne Ulrico Hosio, qui munus praefecti arcis Vilensis breviter obibat anno 1536 et adhuc in vivis erat anno 1548. Ecclesia Sancti Martini in arce superiore Vilnensi sita erecta est ante annum 1387, sed testamenti condendi tempore penitus destituta erat, cuius ruinae tantummodo hodie videntur.

Veikiausiai kalbama apie Joną Ulrichą Hozijų, kuris 1536 m. trumpai ėjo Vilniaus pilies viršininko pareigas ir mirė po 1548 m. Šv. Martyno bažnyčia Vilniaus aukštutinėje pilyje stovėjo dar prieš 1387 m.; testamento sudarymo metu buvo visiškai apleista.

potym ma być obrócone i rozszafowane na tanie potrzeby, jako jest w testamencie wyżej opisane i mianowane.

Naprzód

- [1.] Miednica jedna z nalewką przedniejsza, waży grzywien 23 / 5.
- [2.] Miednica druga z nalewką podróżna, waży grzywien 15 / 19½.
- [3.] Mis wielkich 5, ważą grzywien 45 / 18.
- [4.] Mis mniejszych 9, ważą grzywien 48.
- [5.] Półmisków małych 16, ważą grzywien 48 / 11.
- [6.] Talerzów 36, ważą grzywien 69.
- [7.] Łyżek tuzinów cztery, ważą grzywien 22 / 7.
- [8.] Lichtarzów 2 po dwu rurkach, ważą grzywien 10 / 10.
- [9.] Lichtarzów 4 po jednej rurce, ważą grzywien 12 / 21.
- [10.] Konewek półgarncowych 4, ważą grzywien 22 / 18.
- [11.] Rynek srebrnych okrągłych 2, a trzecia podługowata, ważą grzywien 12.
- [12.] Widełki srebrne stołowe, ważą skojcy / 7½.
- [13.] Czarka srebrna mała, wewnątrz pozłocista, waży grzywien 1 / 4.
- [14.] Kałamars srebrny, waży grzywien 1 / 13.
- [15.] Flaszki srebrne 2, ważą grzywien 17 / 21.
- [16.] Salsierka srebrna z perłowymi macicami, waży grzywien 2 / 17½.
- [17.] Kieliszek srebrny dla dwornej Mszy, waży grzywien 3.
- [18.] Pacyfikalik srebrny pozłocisty z rękoma, waży skojcy / 9.
Ten kieliszek i pacyfikalik z relikwiami tak, jako teraz jest, niechaj dan będzie do Collegium studentom do kaplice Panny Maryjej. [24]
- [19.] Puzderko srebrne pozłociste na speculy, waży skojcy / 17.
- [20.] Łańcuszek złoty z krzyżykiem złotym, waży złotych czerwonych / 76.
- [21.] Noże wielkie srebrzem oprawione stołowe krawckie, te dawamy i legujemy księdzu Jakubowi Świrskiemu siostrzencowi naszemu.
Suma tego wszystkiego srebra dwornego wyżej mianowanego grzywien 358, skojcy 6½.

Item committimus etiam et damus plenam potestatem domino Laurentio Volski thesaurario nostro, si aedificia haec, quae incoepa sunt in platea Episcopali pro studiosis bursae nostrae, completa adhuc tunc non fuerint, ut in toto perficiat et compleat pecuniis nostris, antequam eas domini exequutores inter amicos nostros distribuerint.

Item quia servamus in curia nostra nonnullos adolescentes et pueros, quos studiis Collegii addiximus, utpote Mathiam Pauli a Szeszole, Stanislaum Kliczkowski, et pu-

eros duos nobis sanguine iunctos Eustachium et Christopherum⁷¹, petimus a domino canonico, thesaurario nostro et diligenter committimus, ut post obitum nostrum adolescentum et puerorum praedictorum rationem habeat, Mathiam quippe, qui se studiis dedit, ut ex pecuniis nostris relictis ita provideat, ut, quoad fieri possit, studia sua continuare valeat et Ecclesiae Dei utilis esse. Alii vero pueri duo supra nominati similiter provideantur vestiunculis aliquibus honestis et eis convenientibus et tandem parentibus suis restituantur.

⁹⁹ Idem episcopus manu propria subscripsit⁹⁹

⁹⁹ Manus ipsiusmet testatoris in archetypo.

Originale testatorius autografas.

⁷¹ De his omnibus nihil nobis constat.

Apie šiuos asmenis nieko nežinoma.